

ŽIVLJENJE IN SVET.

Tedenska priloga „Jutra“

Stev. 42

V Ljubljani, dne 29 oktobra 1927

Leto I.

Ignotus:

Kaj je življenje in kaj je smrt.

V zvonjenju, ki plava na praznik mrtvih nad mesti in vasmí, v krizantemah in svečah na grobovih, v žalosti ob spominu na naše sorodnike in znance pod rušo, zaznava človekova misel staro vprašanje:

Kaj je življenje in kaj smrt?

Več tisočletij si je stavil človeški um, obdan od tolikih ugank in skrivnosti, mračno vprašanje: Kaj je smrt? Šele iz njega se mu je razvilo drugo vprašanje: Kaj je življenje? Preslab, da bi bil doumel in rešil to vprašanje, se je oprjel na vso moč prvega. Ločil je smrt in življenje v dva nasprotna svetova in smrt se mu je zdela močnejša od življenja. Spoznal je, da je priroda polna takih nasprotij; tema in svetloba, dobro in zlo sta v večnem boju. Vsaka izmed teh prvinskih sil utegne imeti svojega gospodarja; torej obstoje dobri in zli bogovi, duhovi, angeli, demoni itd.

Dolg je razvoj — do naših dni sega. Iz strahu pred smrtjo, zaradi nepoznavanja življenja in prirodnih sil, iz onemoglosti mišljenja pred velikimi svetovnimi ugankami, je človek veroval (v najrazličnejših oblikah in inačicah) v gospodarje ali gospodarja smrti in življenja, ki vladajo ali vlada nad dušami onstran groba, v svetu, ki si ga je zamišljala vsaka vera po svoje. In tako so zrasle piramide in številna verstva so vsaka zase odgovarjala na vprašanje o smrti. Vprašanje o življenju pa je bilo slej ko prej nerešeno: »reševalo« se je z vidika smrti, s stališča vere, da je človek izjemno, posebej ustvarjeno bitje med živimi bitji. Zemlja je edino možni svet: sonce, luna in zvezde so na »oboku« je »zaradi lepšega«.

Tako se je človek navzel strahu pred smrtjo in je jel smatrati življenje za čakalnico pred vrati nebeških slasti ali peklenških muk.

Mislil je na oni svet in ni razumel tega sveta.

Toliko časa, dokler se ni človeški um dovolj izostril, da je jel z opazovanjem prirode, nie bitja in žitia, počasi trgati gosto zapredeno tančico življenskih ugank.

Nemara poznate staro legendo o Prometeju, ki je ukradel bogovom skrivnost ognja, pa so mu maščevalno naložili strašno kazen: prikovanemu na skalo so orli vsak dan kluvali jetra in drob.

V bolečinah, v mukah, v bolesti, v preganjanju je človek iztrgal bogovom skrivnostni ogenj spoznanja. Bili so ljudje, ki so sedeli na prestolih in se oblačili v škrlat in trdili, da zastopajo božje veličanstvo in modrost.

Dolgo časa je veljalo o skrivnostih življenja to, kar so učile posvečene knjige ali kar so učeni možje »dognali« s samovoljnimi sklepi svojega uma, brez zadostnega opazovanja prirode in brez pripomočkov, ki so jih zahtevala nepopolna človeška čutila.

Ko pa je bila odkrita skrivnost brušenega stekla in smo dobili instrument, ki je nesluteno razširil obzorje človekovega pogleda, so se jeli vedno bolj jasni megleni pojmi o življenju in o smrti. Obrnil se je daljnogled na nebo: Glej, pokazale so se gore na luni, videlo se je, da je tudi ondi »svet«. V nekaterih bleščečih zvezdah, čijih pota so bila že dotlej zadosti raziskana, v tako zvanih planetih, je odkril človek nadaljne nove svetove.

Tako se je po Koperniku, Galileju, Newtonu in po drugih velikih prirodoslovcih premaknilo »težišče življenja«. Svet je dobil novo vesoljno podobo. Tako je bilo, kakor če mravlje spoznajo, da njih mravljišče ni vse, kar obstoji. Brez spoznanja vseмирja in njegovih notnih zakonov pa ne bi bilo spoznanja, kaj je življenje.

Drobnogled se je obrnil k drobnim stvarim. Glej, odprl se je človeku svet, ki ga dotlej ni poznal. Odkril je celo vesoljstvo majhnih, drobčkanih delcev življenja.

Alj je bil še mogoč stari nazor, da je človek čisto posebno bitje in zemlja središče vesoljstva?

Izpregovorile so pečine. Globoko zakopane zemeljske plasti so izdale skrivnost davno zašlih dob, ko so živele drugačne živali in rastline. In neumorni učenjaki so dognali, da so današnje živali in rastline le popolnejši, novim razmeram prilagojeni potomci izumrlih vrst.

Tako je omikano človeštvo po spoznanju vseмирja in njegovih notnih zakonov stopilo za velik korak naprej: k spoznanju o razvoju življenskih oblik.

Kdo bi premeril vso dolgo in težavno pot? V jasnih potezah se nam kaže tole: Z drobnogledom je dosegel človeški

um eno največjih svojih zmag: odkril je stanico. Od »stanic« vesoljstva je krenil človek k stanicam živih bitij.

Kaj je stanica?

Edinica življenja. Vsa živa bitja so sestavljena iz stanic, drščkanih, prostemu očesu nevidnih posodic, v katere je položena mogočna življenska sila. Človek je prav tako sestavljen iz stanic kakor vsaka žival ali rastlina; podvržen je tedaj istim zakonom in živi isto življenje.

Drobnogled je odkril dolgo vrsto najnižjih živih, enostaničnih organizmov, tako zvanih protistov. Ta enostanična bitja se gibljejo, hranijo in izločajo presnovljene snovi, dihajo, občutijo luč. Tudi mmože se, čeprav na svojevrsten način.

Tako je človeški um prišel na dno življenja, k prvim vrelcem skrivnostne »žive vode«.

Proučeval je razvoj in je spoznal, da so višja bitja prav za prav samo v državo stanic organizirane posamezne stanice, ki so si razdelile delo in s tem čudovito komplicirale ustroj življenja. Od enostaničnih bitij je šel razvoj k mnogostaničnim, iz ene oblike je izšlo milijone raznih oblik.

Niso še danes rešeni vsi problemi in ne razkrite vse skrivnosti življenja. Ali eno je sigurno: človek je podvržen istemu razvoju kakor vsa živa bitja na zemlji od amebe v žmazani vodi tja do največjih živali in rastlin.

Zdaj je bilo treba rešiti vprašanje, kaj je tako zvana »mrtva snov«?

Moderna veda je dosegla tudi tu ogromne uspehe. Dognala je, kako prehaja »mrtva« snov v živo in obratno; razložila nam je sestav molekulov, teh »stanic« »mrtvih« stvari; odkrila je mimo snovi tudi energijo, v kateri se življenje izraža. Dognala je, da je snov kljub neštetim prehodom iz raznih stopenj in oblik ista, večna in neuničljiva.

Meje med »živim« in »mrtvim« so se porušile. Enotne sile upravljajo ves svet od drobnega enostaničnega bitja preko vseh živih s človekom vred tja do ogromnih vsemirskih teles. In življenje — čeprav ga ne moremo umetelno ustvariti, ni nič, kar bi bilo izven splošnih zakonov snovi in energije, marveč je le izraz najpopolnejšega stanja v vesoljstvu.

Kje je kraljestvo smrti?

Danes se ne vprašujemo več: Kaj je življenje in kaj je smrt?

Vprašanje se glasi: Kaj je življenje?

Smrt je le stopnja vseobjemajočega življenja. Smrt ni njegov »nasprotnik«, temveč druga njegova stran. Palica ima dva konca: ali sta si nasprotnika?

Smrt je v prirodi tako važen pojav kakor rojstvo. Bitjem je dana naloga, da opravijo svoje življenske naloge in vrnejo snov, iz katere so sestavljena, v delavnico prirode, da jo »očisti« in uporabi za nova bitja.

Mar ne vdihavamo zraka, ki je bil nekoč v krvi naših prednikov?

Ne krožijo li v nas atomi iste snovi, ki je tvorila živa bitja pred nami?

Nemara so v katerem izmed nas atomi, ki so bili nekoč sestaven del Napoleona. Kdo ve?

Prav za prav vsak dan »umiramo«. Od nas odhajajo stanice, ki so se izži vele, ki jih priroda avtomatično, po svojih večnih zakonih, nadomešča z novimi. To je življenje, a to je hkrati tudi umiranje. Ko nas premagajo tuja bitja — bolezenski bacili — ki so se nam zarili v telo, ali nam kake organske motnje tako skvarijo organizem, da se delovanje organov ustavi, ali pa nas starost ugasne, kdakor ugasne leščerba, ki ji zmanjka olja — tedaj preneha stanično, fiziološko življenje in se začne kemično.

Stojimo na grobeh, ki so zgolj kemična čistilišča stanične snovi. Človek se vrača k prvina, ki so ga sestavljale in prvine se uporabljajo za novo stanično življenje, kakor se izdihan zrak v rastlinah pretvarja v oni zrak (kisik), katerega potrebujejo plameni našega življenja.

Toda človek se boji smrti. Kot posameznik hoče živeti. Zato bi bil rad neumrjoč.

Nesmrtnost duše se ne da znanstveno dognati, zakaj duša in nesmrtnost ne spadata v območje prirodnih znanosti, temveč sta zadeva vere. Verovati se ne pravi: znati, vedeti.

Obstoji pa nesmrtnost tudi v prirodi.

Govorili smo o enostaničnih bitjih. Le-ta se ne delijo po spolih in se ne mmože kakor n. pr. enospolne rastline. Enostanično bitje se čez nekaj časa razpolovi in iz njega nastaneta dva povsem enaka bitja. Tako gre v neskončnost. V tem svetu, kjer so sinovi lastni očetje, je naravna smrt neznana; profiste lahko uniči samo nasilna smrt.

Malo zaleže pri človeku taka tolažba. A tudi človek je v nekem pogledu — z prirodoslovnega vidika — neumrjoč.

Poznate li skrivnost človekovega nastanka?

Vsak izmed nas je del teles, ki jih morda že dolgo ni več. Sleherni človek je bil nekoč celica, ki je nastala iz spojitve moškega semena in ženskega jajčeka, torej iz snovi dveh drugih organizmov. Tako gre »nepretrgana veriga« v nespoznatno preteklost.

Naše življenje se ponavlja v naših potomcih. Ko se zaplodi človeško bitje, se začne mogočen proces organiziranja stanic, ki ga prekine bodisi nasilna bodisi naravna smrt. Nobena pa ni konec individua, če ima le-ta potomce, še manj je, kaj pa, konec življenja.

Abotno bi bilo misliti, da bo kdaj človeški um premagal smrt v tem smislu, da je ne bi bilo. To bi utegnil doseči le tedaj, če bi bila smrt — kakor je verovalo človeštvo dolga tisočletja — izven

življenja, sovražna življenju. Toda »smrt« je prav tako »življenje«, kakor je »življenje« »smrt«. Gre zgolj za razna stanja in stopnje. Gre za menjavo snovi.

Tudi svetovi umirajo. Luna je mrtev svet. Nemara bo nekoč razpadla kakor so razpadla vseмирska telesa, čijih ostanki, »kosti«, padajo zdaj na zemljo kot meteoriti. Zemlja bo nekoč mrtva. Tudi sonce se bo ohladilo. In kje, kje so meje življenja?

»Mrtva« snov se izrablja za »živo«. Solnčna energija, ki je zakopana v drevju davnih gozdov, se zdaj sprošča kot luč in gorkota v naših pečeh, ko naložimo premog. Mi sprejemamo duševne energije davno umrlih ljudi, ki so nam ostavili knjige, ki se iz njih učimo:

Neskončne so oblike življenja.

»A smrti ni nikjer...«

A. K. (Skoplje):

Kako živi makedonsko ljudstvo.

Pokrajina.

Ako se pelješ iz Skoplja proti Bitolju, opaziš najprej, da so vasi zelo primitivne. Leže navadno na vzhodni gričev. Kolibe so postavljene iz blata in krite s slamo. Le tu in tam vidiš kako zidane hiše, vendar je to vedno ali šola ali cerkev. Posebno zaostale so vasi na močvirnatem bitoljskem polju. Hiša ima en prostor, redkokdaj dva, tako da bi bili ljudje ločeni od živine; v revnih bajtah imate povsod sliko bčtelhemkega hleva: ljudje in živina bivajo v istem prostoru, ki niti pregrajen ni.

Poljske pridelke razen žita zakoplje kmet kar na njivi. Krompirja in repe še ne pozna ali vsaj ne sadi v toliki meri kot naš kmet, čeprav bi mu pridelovanje teh poljskih sadežev zelo koristilo. Seno in slamo, zloži na polju v velike kope, ki ostanejo vso zimo na prostem.

Bitoljsko polje je jako rodovitno. V prejšnjih časih je bilo po večini v posesti turških bogatašev. Razen pridelovanja koruze, fižola in žita se Makedonci bavijo tudi s sejanjem maka in s tobačnimi nasadi. To daje pokrajini prav značilno obeležje. Velika makova polja so zlasti v bližini Tetova in od Grodska proti Prilepu. Lepo je videti na kršnem griču z makom posejano njivo, zlasti kadar mak cvete. Vidi se kakor čarobna preproga, ki dobiva v vročem solncu

uprav ognjene odtenske rdeče barve. Če je makova letina dobra, plača kmet z izkupičkom davke in obleče družino. Kakor znano, se izdeluje iz maka opij, čigar uživanje je na vzhodu na moč razširjeno; kakor pa pričujejo najnovejša posvetovanja Društva narodov, so napovedali omikani narodi temu zlu organiziran boj. Brez dvoma bodo pri tem prizadeti tudi važni gospodarski interesi srbske Makedonije.

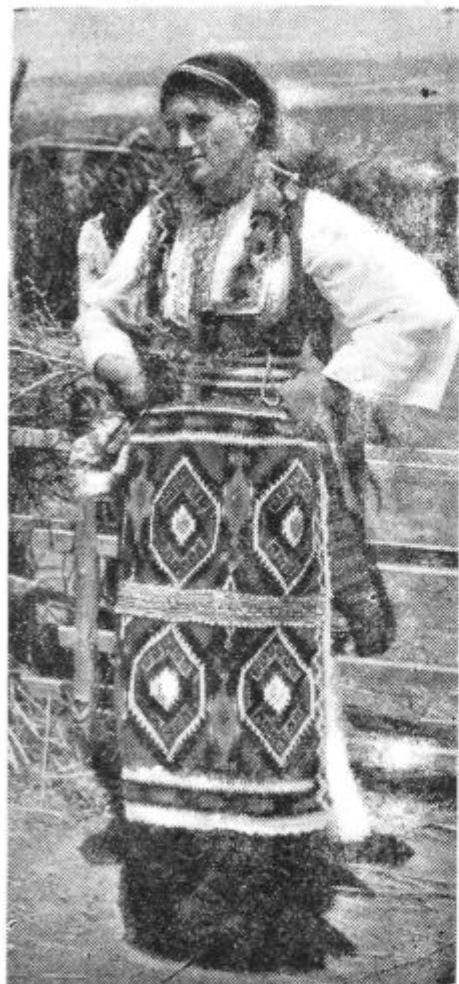
Pokrajini dajejo značilno obeležje tudi številni tobačni nasadi. Makedonski tobak je na dobrem glasu. Sadi se po vsej vzhodni in zahodni Makedoniji. V zahodnem delu so tobačna polja po večini državna last. Tik velikih kompleksov za sajenje tobaka je ponekod tovarna za sušenje in pripravljanje »duhana«. Tobak pa lahko sadi — z državnim dovoljenjem — tudi vsak kmet. Tako so na jesen hiše v teh krajih krog in krog obložene s sušičem se tobakom. Ko se posuši, ga spravijo pod streho in prodajo državi.

Ko se voziš iz Bitolja proti Ohridu, se pokrajina močno izpremeni. Svet je kraški, kamenit in zelo reven. Opaziš pa nekaj drugega: človeška bivališča kažejo večji napredek v omik. Hiše so po večini zidane in vasi se vidijo kakor majhna mesteca. Kaže se več čuta za red in snago. Tu se začenjajo hlevi za

živino in celo stranišča. Kmet je sploh naprednejši in razumnejši.

Kje so vzroki tega napredka? Pred vsem v tem, da stari in mladi možje iz teh krajev ostavljajo čez zimo svoje vasi in gredo drugam na »pečalbo«. Pečaliti pomeni trgovati ali kakorsikodi

SKOPLJE: Okoličanka.

služiti denar. Možje gredo tedaj na delo, zaslužijo nekaj denarja in se tudi seznanijo z razmerami v krajih, ki stoje že na višji stopnji napredka. Odrinejo v začetku jeseni in se vrnejo spomladi. Ze pogled na pokrajino ti pričuje, kako makedonski kmet ljubi svojo grudo. Vsaka ped zemlje med kamenjem je skrbno obdelana. Za svoje zemljišče Makedonec živi in umrje. Njegova največja želja je, da »spečali« nekoliko denarja in tako razširi svoje posestvece.

Če bližje spoznaš ljudstvo v teh krajih, se preveriš, da je Makedonec skromen in varčen. To, česar se loti, izpelje do konca z neverjetno vztrajnostjo. V zahodni Makedoniji se kmetije pečajo tudi z ovčarstvom. Črede ovac in koz se pasejo na prostem vse poletje in nekaj časa tudi pozimi.

Ljudstvo.

V Makedoniji ne bivajo samo Slovani, (ki jih po novejših izsledkih štejemo k Srbom), marveč tudi drugi narodi ali plemena. Nekateri vasi so mešane, druge so čisto slovanske. Vmes bivajo Turki, Cincari in Albanci.

Cincari ali Vlahi so ostanek nekdanjih bizantskih kolonij na Balkanu. Bavijo se zlasti s trgovino. Pri domačinih niso nič kaj dobro zapisani. Cincarov pa ne zamenjamo z Vlahi, ki se imenujejo *Kucovlahi*. Le-ti žive na stopnji pastirskih plemen. Pasejo svoje številne črede po planinah Kajmakčalana in po okoliških ravninah. To pleme nima nikjer stalnega bivališča. S sabo vozijo svoje šotore, družino in imetje. Naselijo se tam, kjer jim dopuščajo vremenske razmere: čez poletje so navadno v gorah, pozimi pa se drže ravnin.

Turške vasi so turške zgolj po veri prebivalcev. Mnogo vasi je, kjer nihče ne ume turškega jezika, celo duhovniki ne. Pravi Turki so se naseljevali po mestih; na kmetih so živeli in še žive skoraj sami pomohamedanjeni Slovani. Imajo isti jezik in iste običaje kakor makedonski Slovani. V okolici Struge sta dve vasi, ki sta šele pred dobrimi osemdesetimi leti prestopili v moslimsko vero.

Kljub raznim veram pa je vsem skupna vera v vraže. Čarovnik je tako pri pravoslavnih kakor pri mohamedancih velika, z nadnaravnimi lastnostmi obdarjena osebnost. Vedeževalko srečuješ na vsakem oglu. Kristjani in Allahovi verniki se enako boje zlih duhov ter se skušajo prikupiti dobrim. Razen pravoslavnih in muslimanov so v mestih — zlasti v Bitolju in v Skoplju — znatne kolonije španskih Židov.

Ulice malih in srednjih mest v Makedoniji: Struge, Ohrida in Bitolja so ozke, tlakovane z okroglim glavičastim kamenjem. Hiše so večnadstropne, zidane večinoma za turške potrebe. Okna so številna in visoka; pri muslimanskem prebivalstvu so zamrežena in dobro varovana z železnimi drogi. Povdariti

je treba, da so vse hiše na znotraj zelo snažne, zlasti pri krščanskem prebivalstvu; pod in hodniki so pokriti z domačimi preprogami. Kuhajo večinoma pri ognjišču; posoda je bakrena in lončena.

Žena iz Skopske Crne gore.

Domačini imajo navado, da sezujejo čevlje (nanule), kadar vstopijo v hišo, da se ne bi omazal pod in nosil prah v sobe. Ker pa je kanalizacija slaba in ker nedostaje dobre pitne vode, se zlasti v poletnem času pojavljajo razne nalezljive bolezni: trebušni legar, črevesne bolezni, griža in druge, v zimi pa škrlatinka in influenza. Razen teh razsaja po vsej Makedoniji malarija v raznih oblikah, okoli Crne reke pa tudi tzv. »pa-

patočijeva vročica«. Po skrbnem prizadevanju ministrstva za narod, zdravje so jeli takoj po l. 1920. zidati bakteriološke, malarične in podobne postaje, ki se trudijo, da bi cvignile žalostno zdravstveno stanje makedonskega ljudstva. Tu dobivajo bolniki zastoj zdravila. Stanice prirejajo predavanja o higijeni in o raznih zdravstvenih vprašanjih. Sploh se skuša povzdigniti kulturna višina ljudstva, kar pa gre trudoma in počasi. Pravi uspehi se utegnejo pojaviti šele po desetletjih smotrenega dela.

Splošen položaj makedonske žene.

Makedonka je kot žena predvsem podložna možu. Kot mater jo visoko spoštujejo in ljubijo. Pri gospodinjskih opravilih je pridna, delavna, čista in vztrajna, kreposti, ki na splošno odlikujejo Makedonke. Mimogrede hišnih opravil izvršuje žena tudi poljska dela.

V družini je razen možu podrejena tudi tastu in tašči. V makedonski hiši imata namreč oče in mati ali tast in tašča do svoje smrti absolutno besedo. Vsi morajo tasta ubogati in izvršiti njegove ukaze. Oče ali tast vodi vse izdatke, kupuje in prodaja, le počasi, ped za pedjo, odstopa sinu svojo oblast. Če je tašča dobra, se sinahi ne godi slabo; upelje jo v gospodinjske razmere v hiši, dovoli ji, da mesj kruh in podobno, kar je v makedonski hiši pomemben znak zaupanja. V manj ugodnih razmerah pa je mlada žena prava sužnja. Dolžna je samo delati, roditi in negovati otroke in vse ubogati, pravice in prostosti pa nima. Kakor hitro zaide solnce, ne sme več sama iz hiše; mora jo spremljati mož ali brat. Če le enkrat prekrši to zapoved, ima za vse življenje dovolj sramote. Samo ob sebi se ume, da je tudi možu popolna sužnja. Kadar odide mož v mesto, ga mora žena pričakovati s svetiljko v roki in ga lepo pozdraviti. Mora mu sezuti čevlje, umiti noge, postreči z večerjo in pripraviti ležišče. Preprosta žena vedno imenuje moža: gospodar. Celo v mestih se ta položaj makedonske žene bistveno ni izpremenil. Žena se sicer oblači po modi, vendar je odnos med njo in možem isti kot na kmetih.

V rodbinskih zadevah se posvetujejo možje sami med seboj. Makedonec meni, da ženska glava ni ustvarjena za pametne misli.

Ta absolutizem korenini v starem zadržarstvu in pa v železni tradiciji, ki se v Makedoniji strogo varuje. Zato Makedonke ne gredo rade v samostojne poklice. Tako ženo gleda Makedonec po strani in ne misli o nji nič dobrega. Žena mu velja le toliko, kolikor otrok porodi. Nič zato, če deca pogosto nima kaj pod zobe.

Mlad Makedonec se je rodil.

Kadar žena občuti, da je postala mati, skuša svojo skrivnost kolikor moči dolgo skrivati. Po dveh ali treh mesecih

SKOPLJE: Kmet iz okolice.

izve novico mož, za njim pa tašča in tast. Skriva pa zaradi tega, ker Makedonci verujejo, da bi utegnil še nerazvitega otroka kdo ureči. V nosečnosti opravlja žena vsa hišna in poljska dela, zato se neredko pripeti, da povije otroka na njivi ali na pašniku. Če je porod

lahak, zavije mati novorojenčka v predpasnik in ga sama ponese domov. Pri težjem porodu pošljejo domov po voz. Kakorkoli so porodi na prostem pogosti, jih vendar ne smemo smatrati za pravilo. Če le mogoče, zlasti v bogatejših hišah, se žena poslednje dni pred porodom suče večinoma okoli domačega ognjišča in počasi pripravlja vse, kar potrebuje za novorojenčka. Vsa družina nekam slovesno pričakuje trenutka, ko se bo rodil nov član. Celo tašča, najsi se sicer ne razume s sinaho, je poslednje dni pred porodom obzirnejša z njo in jo varuje pred težjimi opravili. Če sinaha pričakuje prvi porod, jo tašča upelje v vse zadeve, ki so s tem v zvezi.

Žena v blagoslovljenem stanju ne sme na polnoči niti stopiti iz hiše; lahko b bila namreč stopila na neko čarovnijo, ki sestoji iz petelinovega repa, raznih dlak, krempljev ali podobnih reči. Če noseča žena pohodi ali prestopi nekaj, kar ji je bilo v zločistem namenu nastavljeno, utegne imeti težak porod. Ali se bo rodilo mrtvo dete ali pa ji prete kake druge nesreče, v najmilejšem primeru pa utegne poroditi otroka s kako telesno napako. Nekaj dni pred porodom ne sme žena uživati ne kruha in ne začimb (paprike, kisa itd.), to pa zaradi tega, ker se Makedoncem zdi, da je tako porod lažji in mleko boljše. Žena se mora nadalje varovati mraku, ker bi bil sicer otrok mračen, podreman in jokav in tudi vid bi mu bil slab. V mraku ne smejo biti na prostem niti otroške plenice, cunje in zlasti ne čepice. Ta prazna vera je v zvezi z zlimi duhovi, ki neprestano ogražajo slabotno človeško bitje.

Kadar občuti žena porodne muke, pošlje starejši rodbinski član vse mlajše k sorodnikom. Nato vzame mož ali porodničina mati v usta vodo in poškrupi z njo porodnico, rekoč: »Tako lahko, kakor jaz izpljunem vodo, porodi tudi ti s pomočjo Matere božje.« Tedaj pride v hišo babica, običajno kaka stara žena iz sorodne ali prijateljske rodbine; če te ni, pa povabijo vaško babico, ki se s porodništvom poklicno peča. Diplomirana babica je v Makedoniji redka prikazen; celo po večjih mestih jih je malo.

Ako je porod težak, vzame babica jajce in ga spusti porodnici v nedrije; le-ta vstane, tako da pade jajce na tla pred nogami. Dokler vrši babica ta obred, škropi tašča ali mož z blagoslovljeno vodo, proseč Boga za srečen porod.

Babica izgovarja naslednje besede: »Kakor kura znese jajce in pade jajce samo od sebe, tako tudi ti porodi. V to ti pomagaj Bog in njegova sveta Mati.« Mož ali mati odgovori na to: »Amen«.

Ko se otrok srečno porodi in se je mati že nekoliko okrepčala, skopljejo otroka v studenčnici. Po kopeli ga vsega pomažejo z maslom; v ta namen se najčešče uporablja maslo, ki se pripravi v maju. V skledi, ki rabi kot umivalnik, si babica umije roke. Nato postavijo umivalnik na tla in srečna mati mora trikrat zaporedoma preskočiti skledo z desne na levo in trikrat reči: »Tri tovara nosim, inoja ne nosim.« Inoj je namreč zli duh, ki prinaša bolezen v hišo. Na ta način torej zarečejo hudega duha, da ne bi napadel porodnico ali novorojenčka.

Se istega dne obvestijo vse sorodnike, da se je rodil sin ali hčerka. Tretji dan po porodu pridejo mlado mater obiskat sorodniki: oče in mati, sestre bratje, če jih ima. Vsak prinese kako darilo, večinoma jedi. Zvečer se zbereta obe rodbini in v hiši se vrši pojedina, ki je pri bogatih Makedoncih uprav razkošna. Po končani večerji se vleže mati z novorojenčkom na skupno ležišče. Okoli vratu ji obesijo višnjevi ali rdeč trak. Kdorkoli pride obiskat, mora najprej pogledati trak, nato šele mater in otroka. Trak namreč varuje pred uroki. Pravijo, da imajo nekatere ženske že od narave slabe oči; če taka žena pogleda otroka in reče, da je lep, ga mora mati brž obrisati, zakaj na ta način se uroki izbrišejo.

Osmi dan navadno otroka krstijo. Boter, v pravoslavju kum, je vedno oni, ki je bil starejšina pri poroki novorojenčkovi starišem. Njemu gre pravica, da izbere in dá otrokom imena. Navadno dajo vnucom ime njih deda ali babice, večkrat dá kum svojega. Čeprav bi bila oče ali mati za kako drugo ime, se vendar pokorita kumovi odločitvi. Do končanega krsta je novorojenčkovo ime kumova tajnost. To pravilo izrabijo otroci, ki radi pridejo v cerkev, kadar je krst. Ko čujejo pri obredu novorojenčkovo ime, stečejo urno iz cerkve in tekmujejo med seboj, kdo bo prvi priteknel na dom in povedal materi in ostalim domačinom ime. Deček, ki pride prvi, dobi v dar nogavice, če pa je deklica prehitela vse ostale, ji dajo »šemijo« (ruto). Po cerkvenem obredu prinese dete domov. Zdaj obdarujejo kuma z rečmi, ki jih

ima rad. Nato se hiša góti na zdravje novemu rodbinskemu članu in njega starišem.

Naj mimogrede povem še kaj o kumu. »Venčani kum« je v Makedoniji več kot pri nas boter; to je stalni prijatelj in svetovalec rodbine. »Kumovstvo« sega tako daleč, da rodbina povabi kuma h krstu, četudi se je bila z njim sprla. Navadno se ob takih prilikah poravnajo lažji spori. Ako pa kum odkioni vaילו, ga vsa rodbina smrtno zasovraži. Zakaj za Makedonca je veliko ponizanje, če mora iskati drugega kuma.

Štirideseti dan po porodu gre žena v spremstvu babice v cerkev, nato obiše svojo mater in ostane ondi na kosilu. Vso pot jo spremlja babica. Pred štiridesetim dnom pa porodnica ne sme iz hiše, češ, da je nečista. Do tega časa nosi trak okoli vratu. Preden gre v cerkev, ga sname sebi in otroku. Zdaj se je stoprav začelo zanjo normalno življenje.

Ob tej priliki bodi omenjeno, da Makedonija skoraj da ne pozna nezakonskih otrok. Če se kako dekcle bolj vroče krvi spozabi in se speča s kakim fantom, gre k cigankam in jih podkupi z denarjem. Le-te se že od nekdaj spoznajo v umetni splav. Ako dekcle preboli to operacijo brez posledic za svoje zdravje, je zadeva opravljena in sramota se ne izve tako zlahka. Pod turško vlado je bila v tem pogledu preširoka prostost. Ženska je lahko porodila otroka in ga zadavila, ne da bi se bil kdo za to zmenil. Vse javne žene se rekrutirajo iz vdov in propalih soprog; deklet je med njimi bore malo.

Zelo zanimivi in pestri so snubaški in ženitovanjski običaji, ki jih nameravam posebej opisati.

Borisav Stanković:

Iz »Nečiste krvi«.

Z Borisavom Stankovićem je umrl dne 21. oktobra morda najbolj nadarjeni srbski pripovednik novejšega časa, ki pa mu neugodne razmere niso dovolile, da bi vzrasel v tisto višino, za katero je bil določen po izvirnosti in sili svojega genija. (Življenje pisne podatke glej »Jutro« z dne 25. oktobra t. l.) V spomin avtorju »Nečiste krvi« in »Koštane« prinašamo odlomek iz njegovega romana, ki je eno najmočnejših del o srbskem pripovednem slovu. Roman nam prikazuje razmere v bogati srbski »porodici«, ki na prehodu turške dobe v moderno propada v razuzdanosti, pljanstvu in degeneraciji.

...In od takrat, od smrti hadžija Trifuna, so v njihovi hiši poznali samo razkošno življenje, ki so ga videli v izobilju vseh užitkov — življenje z lepimi ženami, krasnimi oblekami in razkošnimi jedili in slaščicami. Pekovka, ki bi bila pekla samo za njihovo hišo, bi bila lahko od tega živela, toliko se je tu mesilo. In nikdar ni bilo čuti iz njihove hiše — kakor od sosedov — prepira, razgrajanja ali vresčanja otrok. Da, nihče se ni mogel pohvaliti, da bi bil vsaj enkrat čul v tej hiši glasno izgovorjeno grdo besede,

do. Vsi prepiri, nesporazumljenja — pa tudi smrtni slučajji so minevali v tišini. Vsak je skrbel, da se živi kar najtišje, najlepše in v kolikor moči velikem izobilju; da so sobe lepo okrašene in kar najbolj tople, da je v njih vse na svojem mestu. Po hiši in po dvorišču so morala prijetno šušljati ženska krila; obrazi so morali biti beli, nežni, dobro ohranjeni in negovani. Prav tako so imela biti v najlepšem redu poslopja za hišo, predvsem kasača. Hleve, ki so bili izprva tik hiše, so pomikali čedalje bolj v ozadje, da se pri dovažanju hrane ne bi motil hišni mir in kalil občutek udobja in razkošja. Vrt okoli hiše se je prav tako širil. Zasajali so ga z najboljšim drevjem: z murvami, črešnjami in vijunjami in z raznovrstnimi dragocenimi vrtnicami, ki so jih vrtnarji večje cepili, pa s pritlikavimi jablanami, ki so rodile vsako leto par jerbasev žlahtnih sadov.

Žene so se morale oblačiti v kar najlepše obleke in se zaljšati; zahtevali so, da so se spoznale v pripravljajnu raznih tujih jedil, in kar je še težje, njih vezanine so morale biti kolikor moči odlične in zapletene, kakor jih ne dobiš v drugih hišah. Vzlic temu pa je bila njih poglavitna skrb, da kar najbolj negujejo telo in lepoto, samo da ostanejo bele, strastne in poželjive. Njih življenje je imelo en sam smoter: katera izmed ženâ bo s svojim negovanjem in zaljšanjem prekosiła vse druge ter si moške v hiši — ne oziraje se na sorodstvo ali starost — pridobila in vnela.

Takisto moški. Tudi oni so živeli »svoje življenje«. Nikjer jih ni bilo. Čeprav je bila trgovina zgoraj, na glavnem trgu, kjer so na debelo prodajali konopljo, se je v nji več pravljalo o dajatvah podložnih viničarjev in o zakupih zemljišč nego se je trgovalo. Pa tudi v trgovini ni bil noben izmed gospodarjev; vedno je vse opravljal prvi pomočnik. Še manj jih je bilo videti v čivlukih (viničarijah) in vinogradih. Le v čivluk pri Donjem Vranju so zahajali, pa bolj zaradi izprehodov. Čivluk je bil streljaj daleč, in človek je lahko ondi, zlasti poleti in na jesen, tiho in prijetno počival. Bil je čisto sam, za poljem, s ku-

lo v globokem zelenju. Z vseh strani so ga obdajali zidovi in vrsta visokih jagnedov, ki so venomer šelesteli, kakor bi človeka uspavali. O tem čivluku, posebno pa o kuli, se je pripovedovalo veliko bajk in pripovedk. Samo semle so torej zahajali njihovi možje, nikamor drugam, zakaj nič jih ni bolj skrbelo, kakor da bi bili zmerom razkošno oblečeni in da bi si kolikor moči podaljšali življenje. Zato pa je vedno bil ta ali oni v bližnjem kopališču, da si opomore od posledic nerednega življenja in se lahko potlej — pri prvi prihodnji gostiji, slavi, večerji — čim bolj nabaše z jedili in jih kar najobilneje zalije z vinom.

Ko se je jela bližati slava njihove hiše »sveti Djurdjic«, so se pripravljali na njo cela dva tedna. Opazil si, da so prihajale žene z vseh strani, sorodnice, zlasti še ubožnejše tetke in strine, ki so ostajale tudi čez noč, da pomagajo pripraviti, kakor je veleval sloves hiše. Tu se je brez nehanja mesilo, urejalo in pospravljalo. Nekatera peciva so mesile trikrat, da so bila taka, kakor so žene želele. O perilu, o umivanju in o opremi sob so se več dni posvetovale. Obleka se je za to priliko posebej šivala: sleherni rodbinski član, od otročička do gospodarja, je moral biti od glave do petâ nov. Popravljali so obleko tudi slugam, zlasti še služkinjam, ki so jih vedno imeli več, po navadi dekleta iz njihovih viničarij. Ob tej priliki so jim dajali za spoznanje ponošene obleke, ki jih žene niso več nosile, ker so po barvi ali po kroju prišle iz mode. Vse to se je v naprej pripravljalo, zakaj vsak je vedel, kaj

in kako mora biti, da bo praznik hišne slave potekel tako, kakor velevajo običaji in ime hiše. In ko pridejo gostje: naj ostrmé in naj se potlej cele mesece pripoveduje samo o tem. Naj gre med ljudstvo vzklik ženskih gostov: »Ah, kako je bilo na slavi pri Hadži-Trifunovih!« Pa tudi moški naj govore na čaršiji, češ, kako se je tam jedlo in pilo. In kako je bilo stoprav po slavi tam spodaj v viničariji pri Donjem Vranju! Da, ondi so bili možje sami zase. V družbi slovečih Grkov, Cincarjev in prvih begov, Turkov, ki jih zaradi vere niso mogli sprejeti doma, so veseljačili, da nikoli tako.

Najeli so godce iz Skoplja in več mladih cigank, ne domačih, iz mesta, marveč tako zvane Djorgovke, ki so naseljene po okoliških velikih vaseh in obcestnih krčmah in slové že od nekdanj zaradi svojih brhkkih, gorkih teles in sladostrastnih pogledov. In več dni zaporedoma se je od viničarije, kamož so se bili zaprli z godci, ki so sedeli v drugi sobi, da ne bi gledali njih početja, razlegalo pokanje pušk. Videle so se rakete, ki so v mraku švigale v nebo. Pozneje se je pripovedovalo, da je neko noč prišla k njim sloveča Saveta, ki ni bila vsakdanja, prodajna punčara. Bila je na moč bogata po možu, ki ji je bil zapustil ogromno imetje. O nji so pravili, da je na skrivaj prišla k njim in z njimi veseljačila in pila vso noč. Čuli so se glasovi, da se je veseljačenje po slavi končalo s strašnim kvartopirstvom. Možje so zaradi starih običajev zakvartali njive in vinograde . . .

Inž. Janko Kukovec:

Ljudska visoka šola na Danskem in pri nas.

Konec.

A kako uresničiti to načelo? Ali se bo pokazalo plodonosno sredi življenja?

Grundtvig si je zamislil *ljudsko visoko šolo*, ki naj bi izpolnila to visoko kulturno nalogo in širila pravo izobrazbo med široke sloje ljudstva ter jim nudila v čim večji popolnosti ono znanje, ki ga v življenju potrebuje!

A tu stojimo pred novim problemom — morda največjim, s katerim se je že temeljito bavil Grundtvig in ki se še

danes proučuje z največjo intenzivnostjo. Znanje širiti! Tega je bilo tudi doslej več ko dovolj in vendar je povzročilo mnogo škode.

Treba bo torej kreniti na nova pota, zato pa moramo globlje spoznati narodovo dušo. In Grundtvig pride do sledečih zaključkov:

Širiti znanje — to ne more biti glavni namen ljudske visoke šole. Znanje, ki ga ne navežemo oblikovno in vsebinsko na interesno sfero posamez-

nika ali naroda, napravi več škode kot koristi! Ne daje večje duševne jasnosti, temveč le stopnjuje notranji kaos. — Grundtvig se je zavedal, da je treba kreniti na popolnoma druga poča, kakor so jih hodili (in jih še hodijo!) tako zvani popularizatorji vede, ki so bili in so mnenja, da prinaša vsako in poljubno širjenje vede obogatitje človeške duševnosti.

Stojijo na primitivnem stališču, da predstavlja širjenje izobrazbe le neko aritmetiko, po kateri je vedno $1 + 1 = 2$ in $2 + 2 = 4$.

A človeška duša nima nič skupnega z računanjem, ker je živeče bitje. Že do navadne hrane ima vse, kar živi, nagnjenje. Človek pa je nasproti duševni hrani še mnogo bolj občutljiv! Z vso strastnostjo se oklene kaknega nauka in odvrta na nasprotni strani drugega, ki ni soroden njegovi duševnosti; mnogo lepih knjig lahko prečita in ga ostavijo hladnega in ravnodušnega, dokler ne pride *ena* knjiga, ki mu odpre luč pravega spoznanja. Dala je odgovor vprašanjem *njegove* duše. To knjigo, t. j. *to gotovo znanje, še mora najti, ker le to lahko koristi posamezniku ali pa tudi posameznemu stanu ali narodu*. V dušo kmeta, delavca ali inteligenta se moramo vmisлити, njegove želje, nedostatke, potrebe moramo spoznati in na nje navezati svoje poučevanje, kj nikakor ne sme imeti namena, uničiti njegovo sedanje duševno stanje. *Nasprotno; z največjo skrbnostjo ga moramo čuvati*, vendar pa si prizadevati, da ga razširimo in poglobimo s pravimi kulturnimi vrednotami, da razjasnimo tmino in polumrak njegovega obzorja in mu nudimo vse tisto in le tisto, česar mu *nedostaja in kar v resnici potrebuje* v življenju.

Najvišja dolžnost »Ljudskih visokih šol« je torej, da gledajo samo na kvaliteto znanja. Znanje ne sme biti nikdar cilj, cilj bodi le etična osebnost s praviim svetovnim naziranjem.

Njih naloge so v prvi vrsti kulturno-etične. Njim gre edino le za izgraditev etične osebnosti, ki ume vsestransko vršiti svoje življenske naloge. — Radi teh nalog je popolnoma svojevrstna tudi ureditev ljudskih visokih šol. Na njih vlada popolna prostost v učenju. Spričeval ne poznajo. Sprejemajo le mladeniče in mladenke, ki jih edino ukaželjnost kliče v šolo. In čeprav so to večinom internati, vendar ni ondi prisiljenosti ali samo zunanje šolske discipli-

ne. Učenci živijo tam kot v kaki dobri družini, kjer se v veliki meri poučuje samo z dobrim vzgledom. Predstojnik šole in učitelji so starejši, izobraženejši tovariši. Ker pa v rodbini ne sme manjkati ženski svet, se udeležujejo večernih sestankov tudi žene učiteljev. — Tudi v tem pogledu se nam odkriva etični značaj ljudskih visokih šol. Remel sem že, da se sprejemajo na te zavode mladeniči (pozimi) ali mladenke (poleti) in sicer okrog 18. teta. To je zelo važen fakt, ki temelji na globokem psihološkem spoznanju, da se pri večini konča s tem letom fantovska doba (Flegeljahre), ki se hoče predvsem telesno izživeti in da nastopi druga doba, ko nastane v mladem človeku žeja po duševnem delu, po duševni izpopolnitvi. Delavec je prebil v tovarni, kmečki fant na polju že več let in telesno se je zadostno razmahnil. Opazoval je tudi že življenje in nastalo mu je mnogo nejasnosti, nerazrešljivih vprašanj in mlad nadarjen človek hrepeni po njih razrešitvi. Takrat nastajajo prava, rodovitna tla, ki obetajo dobremu semenu bogato klasje! Iz tega psihološkega vidika se sprejema le zrelejša mladina od 17 do 20 let.

H koncu naj še navedem nekaj zgodovinskih podatkov o ljudskih visokih šolah.

Prva ljudska visoka šola se je ustanovila pod vplivom Grundtvigovih velikih kulturnih in pedagoških idej l. 1844. Skromni so bili ti začetki, kljub temu, da je našel kmalu navdušenih in sposobnih pristašev.

V pravi tok je prišlo to gibanje šele okoli leta 1860. Takrat so ustanovili njegovi pristaši prvo večjo kmečko visoko šolo s petmesečnim zimskim kurzom. Za odrasle deklice pa so vpeljali poletne tečaje.

Komaj je preteklo dobrega pol stoletja in kakšno plodonosnost Grundtvigove ljudske visokošolske ideje smo doživeli!

Leta 1914. je bilo v mali Danski, ki šteje tri milijone ljudi — 75 ljudskih visokih šol. Skoraj samo kmečkih. Učencev so imele l. 1914. sedem tisoč! *Vsaka tretja oseba obiskuje na Danskem ljudsko visoko šolo* in čudno je, da nimajo kmetijske šole niti četrtino obiskovalcev ljudskih visokih šol. *Ta šola je postala prvovrstna kulturna moč na Danskem* — in medtem tudi že v drugih skandinavskih deželah. Po vojni pa se

je oprijel tega pokreta z ogromno energijo nemški narod, ki je spoznal, da ne more prestati sedanje trde preizkušnje, ako ne zoperstavi groznemu valu materialističnega, utopističnega, šarlatanskega in demagoškega značaja — *pravo ljudsko izobrazbo realnega in idealnega značaja*. Edino pred močjo njene svetlobe se porazgubijo megle, ki se dvigajo iz močvirja duševne onemoglosti in nejasnosti.

Samo po sebi je umljivo, da se je oprijela tudi Rusija tega kulturnega pokreta, vendar ga je zožila in ponižala na nivo izključno političnega sredstva.

In ostali Slovani? Pri Čehih je našel ta prokret odmev v tako zvani »Husovi šoli«, a ni mi znano, koliko sloni na Grundtvigovih idejah.

Južni Slovani nimamo niti ene ljudske visoke šole, ki bi bila v skladu z veliko in plodovito idejo Grundtviga. Imamo pač večerne izobraževalne tečaje, vendar le-ti ne morejo nikdar doseči pravega uspeha med širšimi ljudskimi sloji. S precejšnjim uspehom delujejo samo med »inteligenco«.

Če hoče ljudska visoka šola resnično izgraditi pravo nacionalno kulturo, se mora podysem obrniti do onih slojev, ki tvorijo v veliki večini narod. Pri nas torej predvsem do kmečke mladine. Tu pa utegnemo imeti le tedaj prave uspehe, če bomo posnemali danski vzgled in če se otvorijo internati z najmanj 5-mesečnimi kurzi!

Globoko sem prepričan, da smo Slovenci v Jugoslaviji v prvi vrsti poklicani, uresničiti Grundtvigove ideje. Izobrazba je pri nas najvišja, imamo zelo inteligentno in ukaželjno kmečko mladino z živahnim interesom za vsa javna vprašanja. Na drugi strani pa je za nas Slovence zelo težak gospodarski položaj. Na stopnjo blagostanja naših bratov bomo prišli le tedaj, če bomo imeli temeljito izobražen kmetijski stan. — Ljudska visoka šola pa ima za nas tudi velik *nacionalni pomen*. Živimo na meji politično, gospodarsko in kulturno krepkih narodov, čijih pritisku bomo mogli kljubovati le z mogočnim jezom krepke nacionalne kulture.

Govoriti bi bilo še o stroških za take šole. Neznatni stroški, ki so zvezani na Danskem s posetom ljudskih visokih šol, so nedvomno v veliki meri vplivali na njih prekrasen razmah. Učenci plačajo za petmesečni kurz in sicer za prehrano, stanovanje in učila 165 danskih kron. Ne pozabimo, da so te šole skoraj

izključno v privatnih rokah. Toliko požrtvovalnih kulturnih ljudi se je našlo v mali Danski! Državi je treba priznati, da ni nikdar ovirala tega veličastnega razvoja, nasprotno, podpirala ga je v raznih slučajih. Zdaj, po popolnem uspehu, podpira država z redno subvencijo tako zavode same, kakor zlasti revne učence. Značilno je, da izda na subvencijah za revne učence na ljudskih visokih šolah več, kakor pa za učence kmetijskih šol. In vzlic temu ima kmetijstvo na Danskem zlata tla.

Človek se posebno čudi, da je na teh šolah razmeroma prav majhen odstotek otrok premožnih kmetov (18%). Skoraj vsi drugi šolarji so otroci kočarjev, delavcev in rokodelcev. — Skoraj vsa mladina si je že samostojno služila z ročnim delom kruh kot sluge in služkinje, vajenci, pomagači, šivilje itd. Prištedijo si v teku let majhno vsoto, da lahko vstopijo na ljudsko visoko šolo!

In mi Slovenci? Ali ne bi naš narod potreboval tudi takih šol? Ali ne bi naša mladina — kmečka in delavska — črpala neprecenljivih zakladov iz ljudskih visokih šol, na katerih bi se nadarjenim mladeničem in mladenkam vcepila v srce pravo spoznanje in prava ljubezen predvsem za domačo grudo in domačo kulturo?!

Ali bi ne bilo to polaganje pravih in krepkih temeljev samolastne kulture, vzgoja samozavestnejših mož in žen, ki bodo znali pametno, pošteno in pogumno odločevati o usodi naše domovine?

Dajmo Mariboru prvo pravo ljudsko visoko šolo!

Slovenija bo izpolnila nade, ki so se stavile na njo z dobro univerzo v Ljubljani in z dobro ljudsko visoko šolo v Mariboru!

RUSIJA IN SLOVANSKA SLOVSTVA.

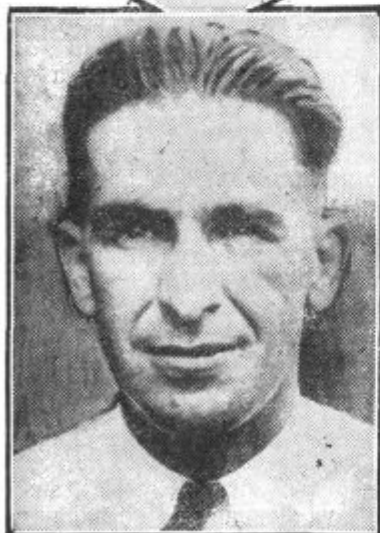
Moskovska državna založba je nedavno izdala seznamek vseh knjig, ki jih je založila od svoje ustanovitve, t. j. približno v teku sedmih let. Zastopanih je kakih 500 pisateljev in sicer dobra polovica ruskih in polovica inozemskih. Izmed 24 lirikov, čijih dela so izšla v tej založbi ni niti en zapadni ali južni Sloven. Med 178 pripovednikov jih je samo 11 iz ostalih slovanskih literatur: Poliaki Gorniak, Danilowski, Zeromski, Reymont, Rudnički in Strug. Ukrajinci Vinničenko, Dosvitaj in Franko in Čeha K. Hloncha in Karel Čapek, vendar pa slednjega štejejo med Angleže, menda zato, ker je učenec Wellsa in ker je spisal »Angleška pisma«, ki so tudi prevedena v

ruščino. Med dramatikami je razen Rusov edin Slovan Poljakinja Gabrijela Zapolska. Iz jugoslovenskih literatur se tedaj nič ne prevaja. Cankar je najbrž edini zastopnik

(»Hlapec Jernej«), toda naš informacijski vir (L' Europe centrale) ga ne omenja; bržčas je skrit med Italijane ali Nemce, ka-li.

Rut Elder-Womackova: Moj polet čez Ocean.

Rut Elder Womackova in njen spremljevalec Haldemann.

Po večmesečnih pripravah za polet čez Atlantski ocean smo morali čakati cele tedne na lepo vreme. Končno, ko je bila ta večnost pri kraju, smo spr-

vili letalo »American Girl« na prostor za start. Startali smo baš na tistem mestu, kjer so se pred nami dvignili v zrak Lindbergh, Chamberlin in Byrd. Ob eni popoldne je začel stroj delovati, toda imeli smo smolo. Morali smo počakati do štirih. Šele tedaj smo mogli kreniti proti jugozapadu. Tudi ta poizkus nam je izpodlel. Terjal je od nas še pol ure novega potrpljenja. Po preteku tega časa smo se odločili za zadnjo možnost, ki nam je ostala: dvignili smo se v zrak in vzeli smer najprej proti zapadu, nato pa proti vzhodu. Namera se nam je posrečila.

V zraku.

Odrpi smo cevi za plin in se spustili v zalet. Letalo je zdrknilo nizdol. Na krovu smo imeli 520 galon benzina, 20 galon olja, rešilne priprave, radio-aparat, 14 funtov živil, svetlobne in signalne rakete. Od zemlje smo se le stežka odtrgali. Letalo se je dvignilo par čevljev visoko, velikega zaleta pa ni moglo doseči. Šele polagoma se je dvignilo v zaželjeno, višino. Čim se je to zgodilo, je bila naša prva in edina skrb smer, katero smo morali natančno slediti, da pridemo na cilj v Pariz.

Kmalu smo morali ugotoviti, da je naše letalo zelo obremenjeno. Toda pomagati se ni dalo več. Pazili smo samo na kompas in naravnali krmilo v pravcu proti vzhodu. Naša srca je prešinito nemo veselje: velika dogodivščina se je začela. Nekaj časa nas je spremljala letalska eskadra, ki nam je prinesla zadnje pozdrave od domovine. Mi pa nismo imeli časa, da bi odzdravljali spremljevalcem. Osredotočili smo se na nalogo, ki je ležala pred nami.

Zrak je bil miren, »American Girl« je letela samo 500 čevljev visoko. Višje se trenutno ni mogla povspeti.

Kmalu je solnce zašlo. Eno uro potem, ko so se nam skrili njegovi žarki, je vzšel mesec. Bil je to trenutek nepopisne krasote, kajti zdelo se je ves čas, kakor da leti »American Girl« njemu naproti. Še en pogled na zemljo — leteli smo nad Momdak-Pointom in nad Narr-

tucketom. Ob osmih je bila celina že za nami.

Nad Oceanom.

Med 8. in 10. uro zvečer smo srečali štiri parobrode. Pluli so v zapadnem pravcu. Prižgali smo signalne rakete in leteli naprej. Kapitan Haldemann je napolnil tank za benzin. Stroj je začel delovati zopet mirneje. Aparat je postal tako težak, da sem morala poklicati kapitana, kajti roke so mi bile prešibke za krmilo. Haldemann je prišel in prevzel vodstvo letala sam, jaz pa sem ga nadomestila v njegovem delu. Smrad, ki ga je razvijal benzin, mi je postal zopetno neznošen. Morala sem odpreti okna letala. Stroj se je bil popolnoma uravnotežil. Potegnila je ostra sapa, ki me je takoj doživela.

Letalec poje.

Vsenaokrog je vladala velika tišina. Slišalo se je le brenčanje propelerja, drugače je bilo vse mirno. Nenadoma je prekinil tišino sopotnik Haldemann, ki je začel peti pesem o ujetniku. Hotela sem mu pokazati, da nisem manj pogumna od njega in sem tudi sama začela peti neko pesem. Bila sva oba židane volje. Lunina noč naju je opajala s svojim srebrnim čarom. Ničesar nisva videla pred seboj razen meseca — in nič naju ni zanimalo kakor obračaji motorja, kateremu sva posvečala vso pozornost kakor zdravnik žili svojega pacienta. Pela sva dalje, obenem pa sva se menjavala pri krmilu, da se noben od obehi preveč ne utruji.

V sredo zjutraj je Haldemann zopet pregledal tanke in jih vnovič napolnil z benzinom. Potem sva pregledala aparate in ugotovila, da sva porabila za prvih devet ur vožnje 20 galon benzina nad mero. Pri solnčnem vzhodu sva skušala popraviti smer. Korektura je znašala pet stopinj v severozapadni smeri. Zaneslo naju je namreč nekoliko proti jugovzhodu.

Nebo je bilo pokrito z rahlimi meglicami. Oblaki so bili precej visoko. Aparat nama je povedal, da letiva 3500 m nad morjem. Najna želodca še nista zahtevala hrane; vrhutega sva se dobro zavedala, da bova lažje bdela, če ne zavžijeva ničesar.

Brzina poleta je znašala približno 90 milj na uro.

Diven solnčni vzhod v sredo zjutraj je najino samozavest in zaupanje v uspeh še podprl. Saj sva bila že dva-

najst ur v zraku in sva imela tretjino pota za seboj. Stroj je tekel brezhibno. Vremenske karte, ki so ležale razstrte pred nama, so napovedovale lepo vreme in ugodne vetrove. Ko se je zdanilo, sva vnovič kontrolirala brzino poleta, pravilnost smeri in porabo goriva. Vsaka sekunda se nama je videla kot opojen sen, ki naju je vedno bolj približeval končnemu cilju.

Vendar naju je skrbelo, kako bo z nama nastopnih 12 ur. Polagoma se je nebo stemnilo. Solnce se je skrilo za neprijazne oblake. Pogledala sva včasih navzdol in sva videla pene morskih valov, ki so se besno topli med sabo in se poganjali kvišku. Iskala sva na karti, kje sva. Posrečilo se nama je ugotoviti, da se nahajava ob osmi uri in pol baš na 30 stopinji severne širine in na 49. stopinji zapadne dolžine. Pozicija je bila pravilna. S strahom pa naju je navdajalo dejstvo, da sva porabila mnogo več goriva nego sva bila izračunala pred poletom. Stvar naju je jela vznemirjati.

Oljnati madeži.

Doslej je bilo pri stroju vse v redu. Opazila pa sem kmalu oljnate madeže na mestih, kjer jih ni bilo treba. To me je navdalo z bojaznijo, da sem poklicala Haldemanna. Kapitan je pregledal stroj in kmalu sva oba spoznala, da nastaja napaka v mašineriji. Bila sva si edina v naziranju, da se je nekaj pokvarilo. Vendar je bil Haldemann zelo miren. Hodil je sem in tja kakor po kakem hotelskem hodniku. To pa je bila le maska njegove zaskrbljenosti. Videla sem, da ga madeži navdajajo z največjo skrbjo. Sel je in je pregledal vse strojne dele ter konstatiral, na je motor izbrizgal olje zaradi preneglega delovanja. Medtem ko je on ugotavljal napako, sem sedela pri krmilu ter se večkrat ozrla vanj, da razberem, če je stvar resna. Haldemann mi je razložil, da niso vsi madeži novi, in to me je nekoliko pomirilo.

Začela sva zopet primerjati smer letala in sva dognala, da se nahajava tik na presečišču vozne poti morskih ladij. Naravnala sva kompas kakor je zahteval položaj in sva svobodneje dihala. To pa je trajalo malo časa. Ker ni bilo nobenega parnika na spregled, sva se jela spraševati, kdaj se bo pojavila kakšna ladja. Izračunala sva na podlagi kart, da bi morala v treh ali štirih urah srečati vsaj dva parnika. Toda vožnja je trajala šest ur, ladje pa še ni bilo vi-

deti. Od severovzhoda je začel priti-skati veter. Preostalo nama ni nič drugega nego da se obrneva proti viharini coni. Sonce je zopet zašlo. Bilo je ob treh in dvajset minut ameriškega časa. »American Girl« je letela v višini 5000 čevljev.

Prvi grižljaji.

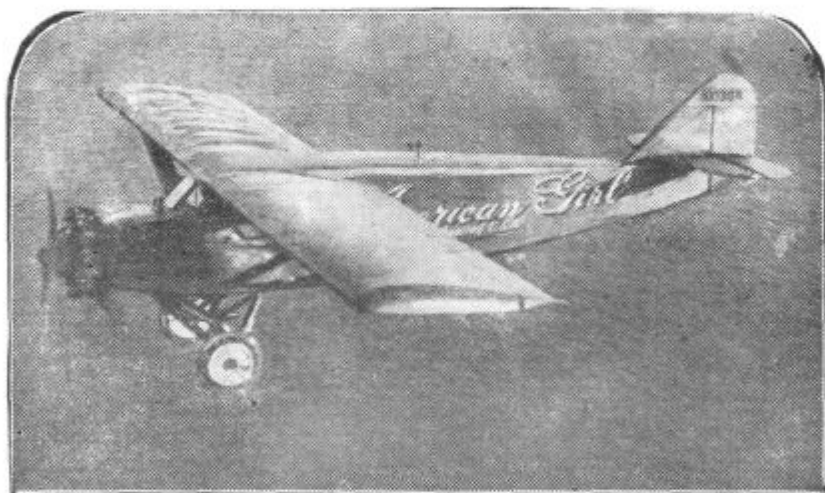
Skrivnostni oljnati madeži so naju čedalje bolj vznemirjali. Opazila sem, da jim išče Haldemann vzroka v celi aparaturi in da jim ne more dognati pravega izvora. Zanimati sem se začela zanje tudi sama, a nisem hotela pokazati, kako me skrbe. Obema, Haldemannu in meni pa je bilo jasno, da pada najino brezskrbno veselje na ničlo.

Do tega trenutka ni prišlo ne mojemu sopotniku ne meni na misel, da bi bilo

la potrebnega miru. Komaj sem legla, že sem se morala vzdigniti. Haldemann me je prosil, naj sedem h krmilu.

Kapitan je vzel iz zaloge živeža košček mesa. Prosil me je, naj pazim, da se kazalec tahometra ne premakne s številke 1675. Izostal je precej dolgo in ko sem se strahoma ozrla po njem, sem videla, da se napravlja za nočno vožnjo. Obetal se nama je kaj naporen polet. Ko me je nadomestil pri krmilu, mi je priporočil, naj se dobro oblečem. Ob enem me je opozoril, da jadrava proti predelu z močnim tlakom.

Postalo mi je jasno, da sva stoprav nastopila polet v najopasnejši del najine vožnje. Doslej nama je bil polet več ali manj v užitek. Izvzemši rahel protiveter sva imela lepo vreme. Bila sva 23 ur v zraku in bi morala ostati po na-

Letalo »American Girl«.

treba kaj prigrizniti. Haldemann se je prvi spomnil, da bi bilo dobro pogledati, kaj je s sandwichi in z mesom. Oba sva namreč čutila, da bo nastajajoča druga noč najtežji del najinega poleta. Hotela sva se boriti do skrajnosti proti vsem nevoljam. Izročila sem zato krmilo Haldemannu in odprla škatljo za živila. Haldemann je vzel košček kruha in sira, jaz sem obirala bedro kuretine. Ko sem se z dobrim tekom krepčala, sem opazila, da se je Haldemannu podaljšal obraz in da je vrgel nad polovico prigrizka proč.

Sklenila sem nekoliko počiti. Haldemann mi je svetoval, naj položim glavo na benzinski tank, kar sem rada storila. Spoznala pa sem, da ne bom vživa-

jinih računih še kakih 20 ur v zračnih višavah. Po ponovnem pregledu benzin-skih rezervoarjev sva ugotovila, da utegneva dospeti na cilj Le Bourget pri Parizu v popoldanskem času — seveda, če bo pri letalu vse v redu in če ne bodo skrivnostni oljnati madeži prinesli presenečenj...

Noč groze.

Nastopila je druga noč prekomorske vožnje. Nikoli ne bom pozabila tega, ker sem doživela to noč. Če pomislim na vse, kar sva prestala s Haldemannom, leže še danes na moje prsi težka mora.

Olnati madeži so bili le prednaznani-lo nečesa težkega in neumljivega. »American Girl« se je povzpela v vi-

šino 10.000 čevljev. V tej zračni višavi se je spustila v boj z elementi. Vremenska karta je napovedovala težke viharje. Ne Haldemann ne jaz pa si nisva predstavljala, da je nebo nad Oceanom tako črno, kakor sva ga spoznala v tej noči. Odprla sem okence: gluha tema vseokoli. Neizvestnost najine usode je postala še temnejša in mučnejša...

Haldemann se je pripravil na najhujše. Jaz sem se nekako otresala misli, da bo najopasnejša preizkušnja šele sledila. Oba sva vedela, da je dobro leteti kolikor mogoče visoko, toda velika višina zahteva mnogo več goriva kakor polet v srednji ali nižji legi. Nama pa je bilo pravilo, štediti z benzinom. Kako se bo to končalo?

Naravnala sva motor po tahometru na 1675 in sva se še vedno dvigala. Nebo se je poslikalo z najpestrejšimi niansami, ki so bile vredne čopiča najboljšega slikarja. Za nama se je zapiralo nebo s težkimi sivimi oblaki. Odprtine so bile kalno-umazane. To je pomenilo, da se bliža vihar. Oblaki so se viharno premikali sem in tja, med njimi so švigale strele.

Začel se je ples. Ne vem, kakšni občutki so navdajali Haldemanna, a meni je bilo nepopisno težko. Imela sem občutek, da greva naproti črni, negotovi usodi. In res, kar sva doživela v naslednjih urah, se da komaj opisati.

Haldemannu je igral dvanajst ur pred prihodom v viharno cono na licih vesel nasmeh. Napravljal je name vtis srečnega in zadovoljnega človeka. Sedaj se je njegov obraz izpremenil. Oči so postale stroge in mrke, usta so se mu pomaknila nižje. ustnice so se stisnile, kar se je dalo. Naznačevala jih je le tenka krivuljasta zarezna. To ni bil obraz strahu in bojazni, marveč obličje borca, ki se pripravlja na vse. Haldemann je hotel zmagati. Oba sva se zavedala, da prihaja preizkušnja, ki bo pokazala, ali sva svojemu podjetju kos ali ne. Povedala sem Haldemannu, kaj naju čaka. Rekel ni niti besedice. Samo pogledal me je v obraz, da vidi, če sem mu enakovredna. Mogla sem ugotoviti, da je zadovoljen z menoj, takoj nato pa se je njegov pogled obrnil zopet v noč.

Meteorološki urad nama je svetoval, naj kreneva v južno smer, če naju pot privede v cono močnega pritiska. Sledila sva nasvetu in sva se res obrnila nekoliko proti jugu. Letela sva v polkrogu. Računala sva pri tem, da utegneva doseči Rt Finistere na Španskem.

Domnevala sva, da bova na ta način še najuspešnejše prebrodila opasno viharno cono. Na žalost sva se morala uveriti, da je položaj mnogo hujši, nego sva bila računala. Pokazalo se je namreč, da se ne da glede viharne cone postaviti nobena definitivna ugotovitev. Vožnja skozi ta predel je vedno riziko in ne nudi nikomur gotovosti, da uspe. Kdor jo preleti, uide smrti le po naključju.

Letalo je bilo 7500 čevljev visoko. Nenadoma se je znašlo v kopah oblakov. Videla nisva ničesar več. Nikjer zvezde, nikjer meseca! In nobene zvezde s svetom...

Naravnala sva aparat na dvig in »American Girl« je celo uro skušala priti še višje. Naposled so instrumenti pokazali, da sva 9500 čevljev nad morjem. Oblaki so bili sivi in umazani, postajali so čedalje bolj črni. Doslej so bili vsaj toliko milostni, da niso škropili na naju. Zdaj pa je začel iz njih pršiti dež in kmalu se je vtila ploha. Motor je brenčal; to je bilo edino, kar naju je tešilo. Dež, ki je bil sprva rahel, se je zdaj zlival, kakor da so se utrgali oblaki. Haldemann je mirno gledal v ploho. Skrbel ga je samo termometer. Pogledala sem na lestvico in videla, da kaže 27 stopinj Fahrenheita (tri stopinje C pod ničlo). Ura je kazala pol sedmih zvečer. Temperatura ni obetala nič dobrega.

V ledu.

Ko sem se ozrla po aparatih in po letalu, sem s strahom ugotovila, da se strja na krilih ledena skorja. Takoj mi je šinil v spomin članek pilota Byrda, ki je pisal, da preti letalu siguren pogin, če pade temperatura pod 32 stopinj Fahrenheita (0 stopinj C). Vzela sem žaromet in sem posvetila na toplomer. Število 27 je stalo neizprosno tam, kjer se je ustavila tekočina. Vprašala sem se, ali toplomer pravilno deluje in to vprašanje je bila moja rešitev. Termometer je namreč bil napolnjen z alkoholom in ker je bil cenen, sem takoj podvomila v njegovo preciznost. Toda kmalu sem morala ugotoviti, da termometer ne laže. Postal me je mraz in na krilih se je jel nabirati led.

Haldemann me je pozval, naj prevzajem krmilo. Zabičal mi je, da se letalo ne sme spustiti niti za ped višje. Bilo mi je jasno, kaj je hotel doseči: led, ki se je stvaril na krilih letala, je oplasil i njega.

Z bojaznijo sem poprijela za krmilo. Haldemann se je kmalu vrnil. Nataknil

si je rokavice. Položil je poleg svojega sedeža signalne pištole, padala in bombe, napolnjene z dimom. Prosila sem ga, naj zopet prevzame krmilo. Prošnjo je odklonil z izgovorom, da mora pregledati aparaturo, kar je takoj storil. Čakala sem nanj z veliko nestrpnostjo in zdelo se mi je, da ga ni nazaj celo uro. Ko sem ga končno le uzrla pred seboj, mi je povedal, da je ledena skorja na letalu zopet narasla. Nato je zaznamoval na karti s plavim svinčnikom mesto in je s prstom pokazal nanj: »Sedaj letiva naravnost sem!« Pojasnil mi je, da bova komaj imela goriva dovolj, da doseževa Pariz. Nekaj pa me je le potolažilo. V njegovem obrazu se je zrcalila neka mirna zadovoljnost. To je bilo zame tembolj pomembno in utešno, ker sva kmalu nato zašla v močne viharje, ki so vrgli letalo sedaj v to, sedaj v drugo smer.

Pekel.

Nebo se je popolnoma pokrilo s črnimi oblaki. Bliski so se svetlikali. Haldemann je izrazil bojazen, kako bova prišla iz tega peklenškega plesa. Povedal mi je, da se ni mogoče držati prave smeri. In najhujše je šele sledilo...

Višinomer je kazal, da letiva 10.500 čevljev nad morjem. In dviganju ni bilo konca ne kraja. Nebo je postajalo čedalje bolj grozeče. Vihar je divjal in bes-

nel. Prekinjal ga je samo motor, ki je tekel vztrajno in dobro.

Haldemann me je zopet prosil, naj prevzamem krmilo. Medtem je odprl okno in se razgledal po okolici. Vrnil se je zelo v skrbeh. Namignil mi je, da oljnati madeži niso brez pomena. Prevzel je zopet krmilo in izjavil, da prihajava v središče viharja.

Lilo je nepopisno. Megla je postala tako gosta, da nisva videla niti motorja pred seboj. In zdelo se je, da aparat od časa do časa ne deluje pravilno. »American Girl« je postala igračka viharja.

Haldemann je ugasnil luč. Ostala sva v popolni temi. Mene je lomil strah, a Haldemann je vztrajal pri svoji odločitvi in se je izgovarjal, da ne vidi ničesar. Morala sem se pomiriti z usodo in mislila sem, da bom umrla.

Šele pozneje sem spoznala, da je Haldemann storil to le zaradi tega, da mi prikrije dejansko stanje. Bila sva med življenjem in smrtjo. Haldemann mi je skušal prijazno prigovarjati in me je hrabil: »Pogum, dekle, le pogum! Nikar naj te ne skrbi, če ne vidiš pred seboj! Kmalu bova tako visoko, da se nama bo prikazal mesec.«

Meseca ni bilo, pač pa naju je v ranih jutranjih urah pobral in rešil nizozemski petrolejski parnik »Barendrecht«.

A. G.:

Krizanteme.

Zanimivo bi bilo napisati študijo o simbolih smrti pri raznih narodih in v raznih dobah. Da je grški Kronos, bog časa, pri kristjanih zaradi svoje ure in kose prevzel vlogo smrti, je lahko umljivo, ker je bistvo ostalo isto, samo da je krščanstvo prevzelo od antike podobo smrti, ne pa osebe. Krščanstvo ni moglo postaviti smrti med svetnike v nebesa, ker je tam večno življenje, med hudiče pa tudi ne, ker bi se smrt iz pekla gotovo ne upala nad milostnike božje, ali bi pa kosila preveč pristransko. Zato je dekla božja ostala le neprijeten abstrakt vsega minljivega, kar je človeštvo posebilo na najrazličnejše načine.

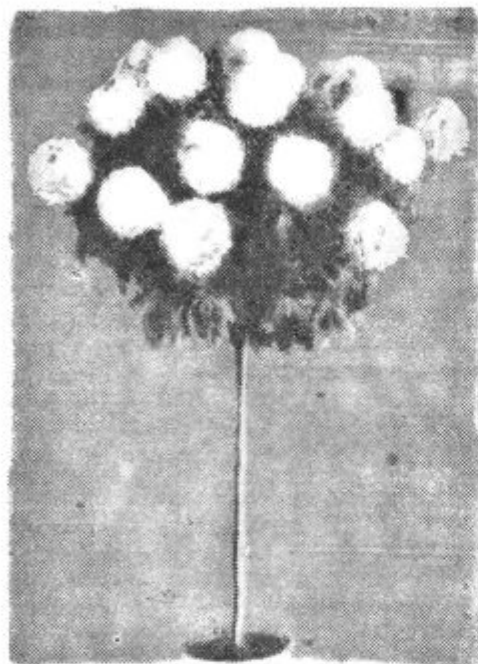
Pri nas smatramo za mrtvaško barvo črno, vzhodni narodi in tudi Rusi pa ob smrti rabijo belo barvo. V sobi, kjer le-

ži mrtvec, so pri njih bele draperije, na hiši bela zastava, skratka: kjer mi za žalno barvo rabimo črno, imajo oni belo. Vendar pa tudi v tem primeru nismo daleč narazen, saj je tudi naša smrt bela, mrtvec mrtvaško bled itd. V obeh slučajih je smrt označena z brezbarvnostjo.

Popolnoma drugi vzroki so pa iz japonskega simbola solca in življenja v nekaj desetletjih napravili pri nas našo »vsesvetarico«. Krizanteme so pač rastline, ki cveto pozno v jeseni in so zato najpripravnije za okras grobov na dan Vseh svetnikov in Vernih duš. Prekrasna cvetica, ki jo Japonci goje že 3000 let, je znana v Evropi komaj pol stoletja. Proti koncu XIX. stoletja je bila najbolj priljubljena vrtna rastlina in najmodernejša dekoracija stanovanj; ko

pa se je razširila na grobove, je njena priljubljenost začela hirati, kakor bi se je bil prijel mrtvaški duh. Memento mori pač nikjer ne pospešuje zabave in veselja.

V svoji domovini je krizantema že tisočletja priznana kraljica cvetic. In

Bela krizantema Mrs Gilbert Droblle, vzgojena s smotrenim priščipavanjem poganjkov v obliko drevesca.

češčena je bolj od vseh kraljic v zgodovini, ker je podoba solnca. Tudi dokaz, kako sprejemljivi so bili za lepoto Japonci že pred tisočletji, ko so sliko solnca našli v skromni marjetici ali volovskem očesu naših travnikov, praprabici kraljevske krizanteme. Solnčno cesarstvo ima v svojem ponosnem grbu krizantemo, podobo solnca, in japonska cesarica ima čaroben vrt, kjer goje to njeno cvetico z največjo skrbjo in z nepopisno ceremonijelnostjo od pradavnine. Samo na god cesarice je vrt odprt damam najvišjih dostojanstvenikov. V najnovejšem času je bilo povabljenih tudi nekaj soprog poslanikov na to največjo svečanost cesarice. Le-te so opisale ta sveti pravljичni vrt. Tisočletno negovanje, ki je podobno oboževanju, je vzgojilo v tem vrtu cvetove najrazličnejših oblik in barv, blizu pol metra v

premeru. Čeprav ne tako velikih, so vendar čudovite uspehe dosegli tudi vrtnarji japonskih aristokratov, ki so jih razširili po domovini in sosednjih državah. Šele l. 1800. je prvo velikocvetno krizantemo prinesel s svojega potovanja po Kini v Marseille trgovec Blanchard. Blanchardove krizanteme so prednice vseh evropskih vrst, ki jih je bilo l. 1840. že 400, dvajset let pozneje 750, danes jih je pa več tisoč vrst. Vrtnarji vedno ustvarjajo nove, lepše in boljše, ki se jim umikajo stare. Zahteve kupcev so vsak dan večje in okus se tako menja, da je krizantem že mnogo več vrst zavrženih in pozabljenih, nego vzgojenih novih. Od drobnega, marjetici sličnega cveta in anemonam podobnih, napol polnjenih cvetov, pa do velikanskih kodrastih cvetic, razlikujemo še razne slikovite cvetove s cevkastimi, igličastimi ali pa z ven in notri zavitiimi lističi, ki so pravilno urejeni, razkuštrani, resasti ali pa celo kosmati. Pri vsaki obliki cveta imamo pa še vse mogoče odtenke najrazličnejših barv, seveda tudi take, ki so v sredini druge barve

Laba, tip razkuštrane krizanteme

kakor na robu, in zgoraj drugače poobarvane nego spodaj. Ta prebogata izbira se pa zopet deli na nizke, srednje in visoke rastline, na zgodnje, ki cveto že meseca avgusta, pa tja do poslednjih v decembru.

V naših krajih so najbolj razširjene one vrste, ki preneso hudo zimo. To so po večini rastline z malimi in srednjimi cvetovi. Niti za velikocvetne krizanteme ni potreben vrt, ker se prav lepo razvijajo v lončkih, če jim privoščimo kar največ svetlobe in zraka. To pa so posebne, skozi desetletja umetno gojene vrste.

Mislím, da ni potrebno omenjati še posebej, kako lahko se krizanteme razmnožujejo s potaknjenci. Ko je potaknjenc dobro vkoreninjen, jih meseca marca presadimo v 11 cm široke lončke, napolnjene z eno tretjino navadne dobre vrtné zemlje in z dvema tretjinama vležane listnate ali kompostne zemlje. Umetni gnoj je za lončke najpripravnejši in vrtnarji, ki goje krizanteme, prodajajo celo posebne mešanice nalašč za krizanteme. Prilivamo pa krizantemam le takrat, če je zemlja že popolnoma suha in se bojimo, da ne bi zvenele.

Tako vsajene rastlinice imajo v aprilu že gost vrh z večimi očesci, ki bi se razvili v močne poganjke z navadnimi, malimi cvetovi. Da se to ne zgodi, odrežemo še nežnim rastlinicam 10 do 15 cm nad zemljo med 6 do 8 listom vrh (kakor vidimo na spodnji sliki štef. 1.) in kmalu bo spodaj pognalo več poganjkov, ki pa razen 2 do 3 zopet vse zatremo. Te mlade krizanteme moramo

pod milim nebom seveda varovati pred ploho, močnim vetrom in mrazom. Ker majnika postanejo lončki premajhni, jih damo v 15 do 16 cm široke lončke in jim malo pognojimo. Ko presajene rastline začno bujno poganjati, jim zopet porežemo vrhove poganjkov; zdaj se očesca ob pecljih hitro razvijajo, pa pustimo na vsaki veji le 2 do 3 najmočnejše.

O kresu je tako negovana krizantema že košata s 6. do 9. vrhovi, ki jih ji pa pustimo le po 4 do 6, kakor je pač močna. V juliju so lončki zopet premajhni in že močne rastline moramo spet presaditi v 20 do 22 cm široke lončke z isto zemljo, ki jo pa izdatno pognojimo. Nato pa jih vsaj nekaj dni varujemo pred najhujšim solncem. Tudi ob največji vročini jim ne prilivamo večkrat kot zgodaj zjutraj. Zelo dobro je, če lončke pritisnemo za prst globoko v tla in dobro namočimo zemljo kjer lončki stoje. Kakor meglica, tako rahla jutranja prha poživi enako rastline kot človeka. Celo iz korenin začno poganjati močne veje, ki jih pa takoj zamorimo, ker porabijo preveč hrane. Pač pa te poganjke, posebno če imajo koreninice, vsadimo, da krizanteme brez truda razmnožimo. Pri vrstah s cvetovi z notri zavitimi ali kosmatimi lističi pustimo na vrhu samo najmočnejši popek (T na sl. 2.), pri drugih plemenitih japonskih vrstah je boljše, če pustimo vsaj tri popke. Glavno je,

Slika 1.

Slika 2.

da vse druge popke in nove poganjke takoj, ko se pokazejo, odtrgamo in z največjo pazljivostjo preganjamo s tobakom uši, mrčes in razne bolezni, hkrati pa rastline pridno in rahlo škropimo. Vodi, ki z njo prilivamo, je ob času najbujnejše rasti priporočljivo prમેશati malo gnoja, ker rastline rabijo za veliko cvetje mnogo hrane.

Zgodnje vrste odpro že septembra svoje čudovite cvetove, pozne pa zaradi hladnih noči postavimo oktobra v hladno gnojno gredo ali pa v toplo sobo na okno, da bo za Vse svete vse v cvetju. To cvetje nam s svojo velikostjo, obliko in barvo tako bogato poplača potrežbo, da je ves trud pozabljen. Še vsakdo, ki je sam vzgojil res plemenito krizantemo, je poiskal še večje število vrst. Dobiti jih ni težko, ker tudi domači vrtnarji goje najnovejše vrste z največjimi cvetovi, ki jih v izložbenih oknih občudujejo na jesen tudi taki, ki jim sicer ni mar za cvetice. Drugi pa mislijo, da je za vzgojo takega čudeža prirode potreben cvetličnjak in še razni skrivni pripomočki vrtnarske umetnosti. Niti toliko opravkov ni nujno potrebnih, kakor smo jih opisali, pa nas bodo uspehi vendarle očarali.

Doma si lahko nabavimo belo Mrs. Gilbert Drabble, citronasto rumeno Potiphème, rožno Duckham in Trojo, ki jo mnogo pomanjšano vidimo na naši naslovni sliki.

O Vseh svetih gotovo cveto že imenovani Troja in Poliphème ter Mons. Loiseau Rousseau, Mme. M. Schumacher, Ville de Gand, Orbán Sandor in stotine drugih, ki si jih lahko nabavimo

pri svetovni tvrdki Vilmorin - Andrieux, Quai de la Mégisserie 4 v Parizu, pri specialni češki firmi V. Horák v Roudnici n. L., kjer so mnogo cenejše kakor pri velikih firmah v Nemčiji.

Pa tudi navadne, splošno znane krizanteme, ki preneso z lahkoto zimo, če so le malo pokrite s smrekovimi vejami (nikdar pa ne z listjem, ker se potem zaredi neke vrste črv, ki rastline uniči), tudi takih si nabavimo več, da si na jesen s temi hvaležnimi rastlinami pestro okrasimo vrt in stanovanje.

Če se primerjamo z Japonci, smo šele na začetku umetniškega uporabljanja tega neprecenljivega materiala na vrtu in v vazah.

Na Vzhodu jih v tisočeri različnih posodah urejajo harmonično z barvo posode s tako rafiniranim okusom in po starodavnih pravilih, da z barvnimi akordi in z igro linij celih vej ustvarjajo umetnine, ki imajo po svojem simboličnem pomenu najglobljo estetsko vsebino.

Za izobrazbo dobrega okusa tudi ni boljše šole kakor aranžiranje šopkov, za kar nam nudijo najraznovrstnejše možnosti prav krizanteme s svojo najobsežnejšo skalo barv, ki so vezane na najslikovitejše oblike. Poleg tega imajo šopki iz krizantem še to dobro lastnost in prednost pred drugimi cveticami, da krizanteme trajajo v vodi več tednov in se razvijajo in razcvetajo skoro, kakor bi bile še vsajene v zemljo. Še ko bo sneg pokrival zemljo, nam bodo cvetoče krizanteme živo pričevale, da so res simbol zmagovitega solnca in življenja.

Silvije S. Kranjčević:

U noći mrtvih.

*U noći spomena mrtvih, dok tisuć varnica drhti
S trave uvele, grobne, ko iskre divlje da blude
Zvijezdi našoj po kori, nad carstvom spokojne smrti.
Cara i roba, uma i lude...*

*Dok zvona plačiva bruje kroz turobne drvoređe
I p'jev se dirljivi ori, gordi se mramor blista,
I suze vrele se toče, a ruke ih brišu blijede
U staru krpu il komad batista...*

*Dok dolje pod zemljom vlažnom redovi žutih kostura
Leže na daskama trulim, upored, poledjice,
I grobni zareznik prsten s grbom plemićkim tura
Il zrno u glavi samoubice...*

*Moje su oči suhe! Duh moj trza me negdje
U bezdan svemirske magle, na konac mirijada;
Vjerujem, da sam ko ona vječit svuda i svagdje,
Iskra, a ne znam gdje gori joj klada.*

*Svédno mi, samo kad čutim da s panja sam iver njena;
Neka me vitla oluja, svédno mi kuda me tjera.
Počinut i ja ću negdje, na pragu novoga trena —
Rec ću: Vjerovah da spasava vjera!*

Ivan Zorec:

Ptički iz črnega gnezda.

Izlet slovenskih želez. uradnikov na Češko in v Nemčijo.

I.

*Iz Ljubljane v druga mesta
kakor ptiček poletim...
Fr. Prešeren: »O železni
cesti.«*

V vlaku, dne 11. sept. 1927.

Lastovke se zbirajo, čez hribe, doline, čez široko morje se odpravljajo... tajni klic dviga iz vlage in jesenskih meglá vse ptičke selivčke in jih žene daleč, daleč, bogve kam; — tri in šestdeset slovenskih in troje hrvatskih železniških uradnikov pa se v dveh »Pullmannih«, priprazenih na brzi vlak, veselo pelje na Češko in v Nemčijo, da si razširi strokovno obzorje in da vidi, kako in kaj je tam na železni cesti in kako se drugod godi ptičkom iz črnega gnezda.

Pulmana se imenujeta »Prešeren« in »Aleksander« — opomin in spomin ožje in širje domovine.

Bodi zdrava, domovina...

V Mariboru, kjer so jim z železniškega hodnika tovariši in meščani glasno klicali v slovo presrečni »Zdravo!«, »Srečno!«, jih ni povohal noben carinik, prav noben!

Ali ni to pravi čudež po vsem, kar svet ve o sitnosti teh natančnih mož...?

No, saj ni nihče imel s seboj nič takega, kar razveseljuje vestno srce gorečega »leblajtarja«, pa vendar nima rad zaslišavanja in prebadanja z ostrimi očmi.

Zdaj, ko je že vsega konec, se ptički muzajo, češ, nemara so se hudi možje pa vendarle malo ukanili.

Tovariš Srečo Čerček, ki misli na vse, se vsega domisli in je »glava« Nabavljalne zadruga, je namreč vzal s seboj za dobri dve naročji salam, sedem košev kruha, dva zaboja jabolk in če-

špelj in lepo grmado steklenic, pa ne praznih, marveč do zapečatenega vrha polnih iskrega vina, borovničevca in brinovčka.

»Saj se ne vé —, morda bo koga kaj črvičilo na dolgi poti,« je menil ta šegavi Suhokrajčan in oznanil, da otvarja potujočo branjarijo in lekarno.

In precej je skoraj vsakogar začelo »nekaj zavijati«, a Čerček, ki ga je moj Kranjec, močno »bolan« mož, brž prekrstil na Srčka in imenoval za svojega zdravnika in rednika, se je uprl, češ, lekarna bo posihmal odprta le ob najnujnejši potrebi.

»Sploh pa je danes zapovedana suša zaradi včerajšnjih volitev...«

»V Srbiji in na Hrvatskem ni bilo zaradi njih nobene suše,« so Hrvatje povedali.

»O ti—!« se je vznejevoljil rdečelični Štajerc.

»Slovenci smo poniglavi hlapci!« je moj Kranjec godrnjal. »Hlapci brez lastne volje in misli; samo na odredbe »vikših« škilimo.«

»In smo ob tem bolj papeški nego papež sam,« je pritegnil drugi.

»Potlej pa so Srbi vsega krivi!«

»Stokrat res!« je menil tovariš, ki so mu iz vseh žepov gledali časniki, njegov edini vsakdanji brevir.

»Zdajle pojdemo čez mejo — pustimo trapasto politiko doma, ne vlačimo nesnage s seboj po svetu!« je svetoval modri mož.

»Tako bodi!« so pokimali vsi.

»A z nami pojdi naša pesem, naša pesem!« se je moj Kranjec užgal in poslal lepo misel od Prešerna do Aleksandra.

Tako je tov. Julij Bučar, vseh strunic in muh polni Dolenjec, kmalu imel ob

sebi zbor deset do petnajst pevcev, da jih preizkusi in razvrsti. Še nikoli niso peli v skup, pa vendar so se proucej zvalili.

*Fantje se zbirajo
iz kranjske dežele...*

Vlak grmi čez mejo. Teče mirno, brez sunkov in zibanj, tako navadnih po naših zanemarjenih progah.

Proga je čista, lepo opleta, ves gornji ustroj pošteno oskrbovan.

Ti presneta Avstrija, premagana si in, kakor pravijo, izstradana, pa ti vendarle ne manjka — »budžeta« za »red i rad«...!

Prelazi čez progo so brez zapornic in čuvajev —, pač zato, ker so ljudje disciplinirani in se vozniki in pešci ne kosajo z vlakom, kdo bo hitreji...

Na okno škropi dež, dan se nagiblje. Moj Kranjec gleda po polju, odevajočem se z meglo in somrakom. Valovita zemlja ima čisto slovenski obraz, jesenska otožnost, razlita po njej, je kar naša. Po njivah se debeli repa, tu, tam še stoji turščica, povsod rumenijo na gosto sajene buče, buče, buče. Dosti jih je, samo predrobne so, pa bučnega olja bo, bo. Prav. Saj Štajerc ne more biti brez njega, kakor »Plementezarji« ne brez ricinovega olja...

Tamle na desno je čedna vas; stiska se ob belo cerkev z rdečim klobukom — kakor pri nas doma; iz sadovnjakov kažejo svetla čela široke hiše; iz dimnikov se kadí, dim se lovi med veje dreves; na travniku stojijo ob majhnem ognju pastirčki, z zelenim klobučkom mahajo v pozdrav, a pastirička dvigne roke in pozdravlja; tudi pes ve, kaj je prav: v dolgih skokih plane proti vlakom, pa se kmalu premisli in laja, laja...

Kakor pri nas... kakor pri nas...

Mojemu Kranjcu se stoži. Misli mu poiščete domačijo ob Temenici... Ali ni bilo tudi tačas tako, ko je on bosopetil za kravami, pekel krompir, gledal po vlakih in hrepenel v daljni svet...?

Vzdihnil je, odtrgal pogled s polja in pastirske idile, pa dejal:

»Srček, odpri lekarno, potreba je zelo nujna!«

In Srček rojak je storil dobro delo.

»Bog ti za to daj zdravja in sreče pri otrocih in pri živini!«

Srček je kmalu videl, da mu zlasti branjarija dela napoto. Tako je obdržal lekarno, branjaritjo pa je dal na dražbo.

Kruh, salama, jabolka so šla hitro izpod rok, češplje pa so mu ostajale.

»Prezrele so,« so jih devali v nič.

»Vsaka je počena.«

»Take češpelje — hvala!«

Srček pa pokonci, češ, češplja je češplja, tudi malo prezrela je dobra, komur je do nje.

»Če je počena, nima prave cene,« so ugovarjali in ga pikali.

Zunaj je pusto, po lepi progi drdra... drdra vlak v somrak amerikavega dne... domovina se bolj in bolj odmika, ptičkom iz črnega gnezda se pobesi pogled, občutek tujine jih bode, rahlo domotožje se jih prijema... vlak ropota, drdra in se ritmično hahlja... hahlja...

Z desne, leve mežikajo sivi gradiči, bele vasi, cerkvice, iz dolin se dvigajo megle, dež ponehuje.

Na vseh postajah čakajo avstrijski železniški uradniki in pozdravljajo tovariše iz Jugoslavije.

Stari tovariši izpred vojne dobe se veselijo svidenja, vprašanja, odgovori se v naglici mešajo, a vlak zahrope in se odhahlja... Robci s postaj... robci iz Prešerna in Aleksandra in »B'hütt' dich Gott, du schöne Gegend...«

Bučarjevi pevci milo pojo, vlak pa že jeca čez uvozne kretnice in postoji na postaji *Bruck*, tik ob lokalnem vlakom, polnem avstrijskih potnikov.

»Kdo so...? Odkod so...?« bi Avstrijci radi vedeli.

Neke gospe pomignejo svojemu sprevodniku, ki pokima in pride pred Prešerna in Aleksandra.

»Zdravo, bračo!« pozdravi. »Odkuda...? Kamo potujete...?«

Tako in tako. A kdo si, človek božji...? Ali si se po naše naučil pri vojakih...«

Ne, pri materi... Doma je iz Bosanskega Broda.

Pa kako, da služiš tu?

Oženil se je tu in ostal v Avstriji. Godi se mu dobro.

No, srečno...!

Moj Kranjec se smehlja, češ, kruh je kruh in povsod se peče, koder solnce teče...

Slovan povsod brate ima...

Vlak grmi v češko stran, naredi se trdna noč, ptički stisnejo kreljuti ob sebi in se zleknejo po improvizirani postelji. A nihče ne zaspí, vse bedi in ugiha, kaj jih čaka na daljni poti, skoraj vsakdo preračunava svoje ponižne dinarčke v košato tujo valuto...

Jaroslav Hašek:

Dobri vojak Švejk pri vojnem kuratu.

Dobrega vojaka Švejka smo zapustili v garniziji (glej št. 28). Po raznih neprilikah in težavah so ga končno dodelili vojnemu kuratu Katzu kot slugo, ali kakor se naziva v starem žargonu avstrijskih vojašnic »pucflek«.

Švejkova Odiseja je načela novo poglavje. Tudi tokrat se je začela ob častnem spremstvu dveh vojakov, ki sta imela nalogo, da z nasajenimi bajoneti pripeljeta Švejka na dom vojnega kurata.

Spremljevalca sta bila moža, ki sta se prijetno dopolnjevala med seboj. Med tem ko je bil eden izmed njiju suha, visoka trhljica, je bil drugi majhen, zajeten, toliščak. Suhec je šepal na desno nogo, malj debeluhar pa na levo. Oba sta bila črnovojnika, ki so ju bili pred vojno sploh oprostili vojaščine. Ta dična vojaka sta resnobno korakala tik ob uličnem tlaku in se ozrla zdaj pa zdaj na Švejka, ki je stopal v sredini in včasih komu salutiral. Švejkova civilna obleka se je bila v garnizijskih skladiščih izgubila. Z njo vred je izginila tudi tista vojaška čepica, ki jo je bil Švejk tako korajžno vzel k vojakom. Zdaj so mu dali staro vojaško monduro, ki jo je nosil nekoč kak trebušnik, za glavo večji od Švejka.

Hlače so bile tako široke, da bi erar lahko spravil vanje še tri Švejke. Vzbujače so že same na sebi hvaležno pozornost vseh, ki so šli mimo. Ogromna bluz, ki je imela na komolcih debele krpe in je bila od kraja do konca zapackana z mastjo in nesnago, se je tako opletala okoli Švejkovega života, da se je zdelo, kakor bi jo bil kdo obesil na kol kot strašilo za vrabce. Vojaška čepica pa je nerodno silila čez uhlje.

Mimogredoči ljudje so se Švejku smejali, toda dobri vojak se jim je zahvaljeval z mehkim smehljajem, med katerim so mu oči bliščale od same nežnosti in gorkote. Vsak je sklepal: ta vojak utegne biti dobrodušen veseljak.

Tako so tedaj šli v Karlin, kjer je tiste čase stanoval vojni kurat Katz.

Prvi je nagovoril Švejka mali debeluhar. Bili so pravkar na Mali strani.

»Odkod si?« ga je vprašal.

»Iz Prage.«

»Ali imaš namen zbežati?«

V razgovor se je vmešal suhec. Čuden pojav je, da so majhni, rejeni ljudje

po večini dobrodušni in optimisti, medtem ko so suhi dolgini po večini dvo-meči in nezaupljivi sitneži.

Zato je suhec rekel debeluharju: »Oh, ko bi mož le mogel, bi bil sigurno zbežal.«

»Zakaj bi bežal,« je pripomnil tovariš, »saj je tako in tako že prost, zunaj garnizije. V tem-le paketu imam.«

»Kaj pa imate prav za prav za vojne-ga kurata?« je vprašal suhec.

»Tega ne vem.«

»Tako, ne veš pa se vzlic temu širokoustiš.«

Molče so zavili preko Karlovega mostu. V Karlovi ulici je zopet izpregovoril toliščak, obrnivši se k Švejku:

»Ali veš, čemu te vodimo k vojnemu kuratu?«

»K spovedi,« je rekel Švejk ravnodušno, »jutri me nameravajo obesiti. Taka je tu navada in temu pravijo »duhovno tolažilo.«

»Zakaj pa te hočejo zadrgniti?« je vprašal dolgin, medtem ko je toliščak sočutno pogledal Švejka.

Oba sta bila rokodelca s kmetov in rodbinska očeta.

»Tega ne vem,« je odvrnil Švejk z dobrodušnim smehljajem, »mi ni znano. Vse kaže, da je tako moja usoda.«

»Rodil si se na nesrečnem planetu, to je,« je strokovnjaško in sočutno pristavil toliščak. »Pri nas v Josefovem so za čas vojne s Prusi nekega vojaka tudi tako-le obesili. Prišli so ponj, ne da bi črhnil besedo o tem, kaj ga čaka. V Josefovu pa so ga kar potegnili na vislice.«

»Jaz bi dejal,« se je oglasil dolgindvomljivec, »da kar tako ne obesijo. Nekak vzrok mora že biti, da lahko svoje dejanje opravičijo.«

»Če mi vojne,« je rekel Švejk, »ga skušajo opravičiti, toda med vojno si s posameznim človekom nihče ne dela posebnih skrbi. Ali padeš na bojišču ali pa te doma obesijo. To ali ono moraš!«

»Čuj, ali nisi morda kak političen?« je vprašal slokan. Njegov glas je zvenel tako skrbno, da se je čutila iz njega nastajajoča simpatija do Švejka.

»Političen sem zelo,« je rekel Švejk smeje.

»Ali nisi morda narodni socialist?« Zdaj je začel toliščak postajati previden in se je brž vmešal v razgovor. »Nikar

ne vprašuj,« je dejal, »povsod je mnogo ljudi, ki nas opazujejo. Ko bi lahko nekje med potjo snela bajonete, da se ne bi videlo tako nevarno! Saj ne boš zbežal? Naprtil bi nama hude preglavice. Ali si za to, Tonik, se je obrnil k dolginu, ki je odvrnil potihoma:

»Bajonete pa bi res lahko snela, saj je vendar naš človek.«

Nič več ni bil dvomljiv. Dušo mu je napolnilo sočutje s Švejkom. Iskala sta primeren prehod, kjer sta urno snela bajonete in debeluhar je dovolil Švejku, da sme iti v isti vrsti z njima.

»Kadil bi rad, kaj?« — je rekel, »saj ti bodo...« Hotel je povedati, da mu bodo dovolili kaditi, preden ga potegnejo na vrv, vendar se je naglo spomnil, da bi bile take besede netaktne in ni končal stavka.

Vsi trije so si prižgali svalčice, nato pa so se jeli pomenkovati o domačih razmerah, o ženah, o otrocih, o kosu polja, o edini kravi.

»Jaz sem postal žejen,« je rekel Švejk.

»Lahko bi zavili kam na vrček piva,« je dejal mali, ki je posnel po dolginovem pogledu, da se že v naprej strinja z vsakim pametnim predlogom. »Toda skriti bi se morali v kak kotiček, da nas ne bi opazili.«

»Pojdimo na Kuklik,« je predložil Švejk, »puške lahko postavita v kuhinjo. Krčmar Seraboma je Sokol in se ni ničesar bati.«

»Tam igrajo na gosli in na harmoniko,« je nadaljeval Švejk, »pa tudi uličnih punčar in druge dobre družbe, ki ne sme v reprezentativne lokale, se precej natepe.«

Moža sta se še enkrat spogledala, nato pa je rekel dolgin: »Pa pojdimo tja; Karlin je še daleč.«

Med potjo je Švejk pripovedoval razne anekdote. Dobre volje so vstopili v Kuklik in storili tako, kakor je Švejk svetoval. Vojaka sta ostavila puške v kuhinji in vsi trije so šli v lokal, kjer so se oglašale gosli s spremljevanjem harmonike.

Neka gospodična, ki je sedela na kolenih trhlega mladeniča z gladko počesano frizuro, je hripavo pela praško predmestno pesem:

Imel sem deklo zasnovljeno,
pa ga je drugi prevzel...

Pri sosednji mizi je smrčal pijani prodajalec sardin. Na hipe se je vzdramil, udaril s pestjo po mizi in zamomljal: »Ne gre, pa ne gre,« in spet zaspal.

Ondi pod zrcalom so sedele tri devojke in vabile nekega železniškega konduktarja: »Mladi gospod, kupite nam vermuta.« Pri godbi sta se dva gosta prepirala zastran Maričke, ki jo je bila snoči prijela patrolja. Prvi možak je videl to na lastne oči, drugi pa je trdil, da jo je opazil, ko je odhajala z nekim vojakom v hotel k »Valšum«.

Pri vratih je sedel vojak in razlagal vanj zaverovanim civilistom, kako je bil v Srbiji ranjen. Imel je obvezano roko in polne žepe svalčic, ki so mu jih bili nasuli poslušalci. Previdno se je branil, češ, da ne more več piti, a eden izmed častilcev, plešast starček, mu je venomer nalival kozarec. »Le pijte, vojak, kdo ve, ali se bomo še kdaj videli. Hočete, da vam katero zagodem? Mor-da tisto o siroti?«

To je bila pesem, ki jo je najrajši igral in pel ta plešasti dedec. In zares: kmalu so zacvilile gosli in harmonika je zahreščala. Starcu so zalile solze oči in s tresočim se glasom je zapel:

Ko je k pameti prišlo,
je za mater vpraševalo,
je za mater vpraševalo...

Od druge mize je nekdo vzkliknil: »Utihi vendar in obesi gosli na klin. Mar nam je za tvojo siroto!«

In kot poslednji trumf so jeli pri nasprotniški mizi peti:

»Slovò, oh, slovò,
srce mi je bolno močnò...«

»Franta!« so zvali ranjenega vojaka, ko se jim je posrečilo prevpiti »Siroto«. »Pusti jih vendar in sedi k nam. Kaj boš ž njimi? Ali boš starca zabaval?«

Švejk in oba vojaka so z velikim zanimanjem opazovali vse, kar se je go-dilo v lokalu.

Švejk se je spominjal lepih časov pred vojno, ko je češče posedal v tej krčmi. Videl je v duhu policijskega komisarja Drašnerja, ki je službeno nadziral prostitutke v tem in okoliških lokalih. Punčare so se mu rade posmehovale. O njem so češče padle za temi-le mizami razne porogljive pesmi.

Med takim petjem se je bil nekdo Drašner nenadoma pojavil v lokalu. Kar žarel je od togote in strogosti. Z njim je prišlo več civilnih stražnikov, ki so na njegov mig spodili vse goste v neki kot, kjer se je začela preiskava. Ko je vprašal Švejka za legitimacijo, je rekel naivno »Gospod, ali imate policijsko dovoljenje?« Švejk se je spominjal nekega pesnika, ki je posedal po

navadi ondi pod zrcalom in kljub hrupnemu dirindaju v krčmi mirno pisal pesmi, ki jih je prebiral prostitutkam.

Švejkova spremljevalca pa niso vezali s tem lokalom spomini na zašle čase. Prišla sta v čisto nov svet. Obema je vse, kar sta videla in čula, na moč ugajalo. Tolščak se je prvi navdušil zanj, zakaj stara reč je, da majhni, tolsti ljudje niso nagnjeni samo k optimizmu, ampak tudi k epikurejstvu. Šlokan se je nekaj čas boril s samim seboj; kakor pa je bil preje izgubil svojo nezaupljivost, tako je zdaj kmalu zavrgel poslednje predsodke.

»Meni bi se hotelo plesa,« je rekel po petem pivu, opazivši, da vlada pri plesu precejšnja svoboda.

Debeluhar se je docela udal nasladi. Tik njega je sedela punčara in zlobudrala opolzke besede. Oči so mu nemirno švigale.

Švejk je pil. Dolgin se je najprej malce izplesal, nato pa se je vrnil k omizju v spremstvu svoje plesalke. Zdaj so pili, plesali, brez nehanja pili in kar zalivali svoje ne prenežne družice. V ozračju prodajne ljubezni, nikotina in alkohola je krožilo staro geslo: »Kaj nam mar, naj pride povodenj za nami!«

Popoldne je prisedel k njim neki vojak in ponudil, da jim za pet kron zastrupi kri, tako da pridejo takoj v bolnico. Ima s sabo injekcijsko brizgalko in jim vbrizga v nogo ali v roko petrolej.* Na ta način — je rekel — si človek zagigura vsaj dva meseca miru in počitka v bolnici, če pa rano slini, utegne ostati tudi pol leta; nekatere morajo sploh odpustiti iz vojske.

Šloki vojak, ki je že popolnoma izgubil duševno ravnovesje, si je dal na stranišču vbrizgati petrolej pod kožo.

Ko se je zvečerilo, je Švejk sam opozoril, da je treba vstati in nadaljevati pot k vojnemu kuratu. Mali dobrovoljček, ki so se mu noge že malce opotekale, je ugovarjal, češ, da lahko vojni kurat še čaka. Tudi dolgin se je pridružil tovariševemu razumnemu mnenju. Švejk pa ni nič več ugajalo na Kukliku in je spremljevalcema zapretil, da pojde sam.

* To je bil v avstrijski vojski vrlo razširjen pripomoček, da so vojaki prišli v bolnico. Toda petrolejev vonj je posameznike izdal, zato so pozneje upeljali bencin. Še kasneje so uporabljali v ta namen eter z bencinom ter druga, še popolnejša in učinkovitejša sredstva.

Tako so tedaj šli, vendar je moral Švejk obljubiti, da se bodo med potjo še kje ustavili.

In res so vstopili v neznatno kavarno, kjer je tolščak prodal svojo srebrno uro, da bi lahko še dalje veseljačili.

Odondot ju je moral Švejk peljati pod pazduho, kar mu je delalo hude preglavice. Vojakoma so klecala kolena, vzlic temu pa sta venomer moledovala, da naj pojdejo še kam. Tolščak bi bil kmalu izgubil zavitek za vojnega kurata, tako da ga je moral Švejk sam vzeti v roko. Kadar se je bližal kak častnik ali podčastnik, ju je moral Švejk opozoriti, da ni bilo škandala. Tako so trudoma in po Švejkovi zaslugi vendarle dospeli v Kralovsko ulico, kjer je bival vojni kurat.

Švejk je stražnikoma nataknil bajoneta in jima je dajal s sunki pod rebra znamenja, da naj vendar vodita njega, ne pa on njiju.

V prvem nadstropju, kjer je bila na vratih posetnica z napisom »Otto Katz, Feldkurat«, je prišel odpirat neki vojak. Iz sobe so se čuli hrupni glasovi, vmes med njimi pa žvenkljanje steklenic in kozarcev.

»Wir — melden — gehorsam — Herr Feldkurat,« je rekel trudoma dolgin in strumno salutiral vojaku na pragu. — »ein — Paket — und ein Mann gebracht.«

»Zlezite no naprej,« je rekel vojak, »kje ste se ga neki tako nalezli... Go pod feldkurat je tudi...« Vojak je pljunil in odšel s paketom. Dolgo so čahtali v veži, preden so se odprla vrata. Vojni kurat ni stopil, marveč uprav priletel na hodnik. Bil je v telovniku in je držal v roki cigaro. »Torej ste prišli,« je rekel Švejk. »to se pravi: privedli so vas! E, — ali imate vžigalice?«

»Ponižno javljam, gospod vojni kurat, da jih nimam.«

»E — zakaj pa nimate vžigalic? V ak vojak jih mora imeti, da si lahko prižge. Vojak, ki nima vžigalic, je... Kaj je?«

»Je, ponižno javljam, brez vžigalic,« je odgovoril Švejk.

»Zelo dobro, je brez vžigalic in ne more nikomur prižgati. To je prvo, no, zdaj pa denimo drugo. Ali vam ne vonjajo noge, Švejk?«

»Ponižno javljam, da ne.«

»Da, to bi bilo drugo. Zdajle pa tretje: pijete li žganje?«

»Ponižno javljam, da žganja ne pijem; čislam pa rum.«

»Prav, pogledajte si zdaj tega-le vojaka. Izposodil sem si ga za noč od obrlajntnanta Feldhubra, to je njegov »pucfleck«. Pa mož noče piti, je ab—ab—ab—stincnt, zato pojde z marškompanijo. Ta—takega človeka ne potrebujem. To ni »pucfleck«, to je krava. Samo krava pije vodo in mucka kakor vol.«

»Ti si abstinent,« se je obrnil k vojaku, »da te ni sram, bedak. Človek bi ti jih par zasolil.«

Vojni kurat je jel meriti oba Švejkova spremljevalca, ki sta se trudila, da bi stala v predpisani vzravnani pozi, pa sta se vendarle šibila pod težo pušk in še drugih, notranjih bremen.

»Vidva pa sta pijana,« se je začudil vojni kurat. »Nalezla sta se ga v službi, zato vaju dam zapreti. Švejk, vzemite jima puške in ju odpeljite v kuhinjo, kjer ju toliko časa stražite, da pride patrulja, ki bo tepca odvedla. Takoj bom telefoniral v kasarno.«

Tako so se tudi tu potrdile Napoleoneve besede:

»V vojni se vsak trenutek izpreminja položaj.«

Zjutraj sta oba možaka vodila Švejka z nasajenimi bajoneti, boječ se, da zbeži, k cilju pa ju je bil pripeljal on sam in ju mora zdaj še stražiti!

Ta preobrat sta možaka spoznala v vsej tragiki stoprav potem, ko sta vi-

dela Švejka na kuhinjskem pragu s puško in nasajenim bajonetom.

»Piti bi hotel,« je vzdihnil mali optimist, medtem ko je dolgina zopet morila nezaupljivost in je trdil, da je vse to sramotno izdajstvo. Jel je Švejka glasno dolžiti, da je on kriv vsega; lagal je, da bo jutri obešen, zdaj pa se vidi, da je vse le komedija, ki se je obrnila v njuno škodo.

Švejk se je molče izprehajal pred vrati.

»Junca sva bila,« je kričal dolgin.

Ko sta možaka iztresla iz sebe poln koš togote, se je oglasil Švejk, rekoč:

»Zdaj sta se prepričala, da pri vojakih ne teče med. Mar ne opravljam tega, kar mi veleva dolžnost?! Vse so nas vrgli v isto omako, toda jaz imam po naključju malce več sreče.«

»Piti bi hotel!« je ponavljal obupano optimist.

Dolgin je vstal in opotekaje krenil k vratom. »Domov hočeva, otvori duri, kolega.«

»Proč od mene! Jaz vaju moram stražiti,« je rekel Švejk. »Pri tem se ne poznamo.«

Na vratih se je pojavil vojni kurat: »Ne dobim zveze s to vašo kasarno. Pojdita kar domov in po—pomnita, da v službi ni pijančevanja. Marš!«

Bodi omenjeno gospodu vojnemu kuratu na čast, da v resnici ni telefoniral v vojašnico, ker doma sploh ni imel telefona. Govoril je v stojalo električne žarnice.

Ob desetletnici boljševiške revolucije.

X. Y.:

Duh in obličje boljševizma.

(Dalje.)

Seveda gre pri Ljenu za docela nov tip zgodovinske veličine. Če hočemo prav doumeti njegov zgodovinski pomen, moramo popolnoma izpremeniti vse dosedanje nazore o resnično velikih ljudeh.

Že v Ljenu vnanji postavi pogrešamo običajno gesto velikega moža. Na tisočih sovjetskih zastavah, propagandnih slikah in emblemih je vpodobljen Ljenin kot govornik, stoječ na zemeljski obli ali obdan z žarki vzhajajočega sonca. V ostalem pa vpodablja Ljenu kot navadnega moža, ki se v ničemer ne razlikuje od tisočev in tisočev drugih

državljanov. Na glavi ima navadno športno čepico, desnico pa drži v hlačnem žepu. Tudi na njegovem obrazu zaman iščemo sledove, ki bi nam mogli razodeti pomembnega človeka. Lunačarski, Ljenuov prijatelj, somišljenik in življenjepisec, priznava, da je imel diktator vsakdanji obraz kmečkega trgovca iz okolice Jaroslava.

In vendar je bil Ljenin ljudski govornik, ki je mogel vneti svoje poslusalce za največji preobrat v zgodovini. Kot govornik pa ni bil prav nič ognjevit; njegov glas je donel celo motno, bil je brez barve, patosa in vsakega govorniškega okraska. Medtem ko je bil sam dokaj površen stilist, je pri drugih rad opazil posebnosti v izražanju

in slogu. Obsojal je »lepo besedičenje«, ki mu je bilo znamenje duševne slabosti in moralne praznote. Čislal je preprosto govorico ter se je posluževal v svojih govorih popularnih, splošno umljivih, celo vulgarno surovih besed in fraz. Trudil se je tudi obdržati po možnosti neprisljen ton. Nikoli se ni obračal na čuvstva in na domišljijo, temveč le na voljo in odločnost. Njegov govor se je boril s poslušalcem, silil ga je k odločitvi. Ni mu pustil izbire.

Vsebina Ljeningovih izvajanj je vedno merila na vse, kar je bilo praktično in nujno. Njegovo geslo je bilo, da revolucije ne smejo ostati na papirju, temveč se morajo udeležiti. Pogosto je trdil, da je za obstoj sovjetske Rusije važnejše, če se pravilno izpelje nekaj docela malenkostnih odredb, nego če sovjeti sklenejo kdo ve kako važne sklepe, ki se ne izvedejo pravilno, kakor treba.

★

»Teško je podati njegovo sliko,« pravi Gorki o Ljenu. »Bil je preprost kakor je bilo preprosto vse, kar je povedal. Njegovemu heroizmu je manjkal skoraj vsak vnanji blišč. Bil je heroizem moža, ki se je zaradi svojega težkega dela odpoval veselju, ki ga nudi svet.«

Ker je fanatično veroval v pravilnost svojih idej, ni bilo zanj dvoma in duševnih konfliktov. Zaradi tega ni izgubil svojega miru niti v najbolj težavnih in nevarnih trenutkih političnega boja. Nikoli ni bil nervozen, nepotrpežljiv ali razburjen. Vedno je bil enako pazljiv, zainteresiran ter stvaren.

★

Preprostosti njegovega življenja gre velik del zasluge za ogromen uspeh, ki si ga je bil pridobil pri ruskih masah. Vsakogar, ki je prišel k njemu, je očaral. Vsi so ga poslušali in mu zaupali kot izkušnemu svetovalcu, ki nadkriljuje svojo okolico po večji modrosti.

Vsa njegova dejanja, govore in spise odlikuje preprost smisel za vse, kar je praktično. Ta smisel spremlja neizprosna energija, ki je za Ljenu silno značilna.

Legende, ki krožijo v sovjetski Rusiji o Ljenu, slavijo prav njegovo preprostost. Povečujejo vladarja Rusije, ki se je sredi najbolj zamotanih svetovno-političnih opravkov zanimal, ali so delavke v tovarni dejansko prejele nakazane jim predpasnike ali ne. Legende

slavijo Ljenu kot mogotca orjaške države, ki je po odpošiljavi pisma na podrejeni mu urad takoj telefonično povprašal, ali je pismo že dospelo.

Ljeningov vpliv na množice je razumljiv tudi zaradi tega, ker je prevzel dedščino Kerjenskega, izrazitega lepobesednika, ki je nad vse ljubil lepo doneče fraze. Ljenu je nastopil v trenutku, ko je postala Rusija trudna visokodonečih, pa praznih besed in je koprnela po preprostosti, aktiviteti in dejanjih. Ruska duševnost se je pravkar nahajala v eni svojih najtežjih kriz. Tako se je bil Ljenu kakor nalašč pojavil kot mož, ki je oznanjal edino rešitev dejanje, *praktično delovanje*. Ni ga oznanjal samo z besedami: dal je tudi vzglede zanj!

★

Kako svojevrstna je bila pot in končni uspeh Ljenu, nam bo jasno šele tedaj, če pomislimo, kako majhno in osamljeno je bilo število njegovih somišljenikov še l. 1917. Vso veličino njegovega političnega dela pa moremo le tedaj resnično doumeti, če vidimo v njem nadaljevanje in krono dolgega zgodovinskega procesa. Zakaj Ljenu, grobokop carizma, je, kakorkoli domi to malce čudno, izvrševalec politične oporoke, ki jo je zapustil Rusiji Peter Veliki. Ljenu se je tudi sam zavedal te zveze in je pogostokrat označil carja Petra kot svojega političnega pradedu. Zanimivo je, da je oporekal prekrstitvi Petrograda z opombo, da je bil Peter Veliki prvi revolucionar na prestolu ter da morajo tudi boljševiški revolucionarji častiti njegov spomin.

V resnici je bil Peter Veliki prvi, ki je skušal premostiti prepad med Rusijo in zapadno Evropo ter napraviti iz svojega carstva moderno, civilizirano državo. Posihmal je bil ves politični in kulturni razvoj Rusije v znamenju »zapadnjaških« tendenc, ki so bile sprva omejene le na dvor, a so postale pozneje last najširših krogov. Potem ko je bil Peter Veliki postavil Rusijo pred izbiro, da bodisi ubere pot evropskega razvoja bodisi ohrani svojo vzhodno posebnost, je ostal ta problem skoraj vse 18. in 19. stoletje stalno na dnevnem redu.

Koncem preteklega stoletja je bila ruska javnost razdeljena v dva velika, sovražna tabora: v »zapadnjake« in v »slovanofile«. V odločilni stadij so stopila stremljenja zapadnjakov, ko so si njihova naziranja prisvojili ruski socialni demokratje in oznanjali, da se bo

mogla Rusija le s proletarijatom poevropiti in prilagoditi zapadnemu kulturnemu razvoju. Takrat se je prvokrat pojavilo mišljenje, da je poevropsenje ruskega kraljestva zgodovinska naloga delavstva.

Nasprotno slovnofilsko smer so najprej zastopali »narodniki«, pozneje pa socialni revolucionarji. Tudi ti so spoznali nujnost socialnega preobrata, hoteli pa so ga brez naslona na Evropo, edino s pomočjo ruskih kmetov, ker po njihovem mnenju ima samo ruska kmetijska občina najčistejšo praobliko socializma. Tako je bil azijsko-ruski kmečki element vsa nada slavjanofilov.

Nasprotja med socialisti in »narodniki« so se tako poostrila, da ni bila več mogoča zveza med obema strankama. Vsi poizkusi, ki naj bi privedli do enotnosti, so se razbili.

Ljening pa je dokončal veliko delo in ustvaril med zapadno in vzhodno smerjo, med mestom in deželo pomirjenje. V tem smislu pomeni njegova »republika delavcev in kmetov«, sicer Ljeningovo najbolj osebno delo, znatno več nego »samo politiko«; v nji je prva rešitev večstoletnega problema.

Z združitvijo mestnega proletarijata s kmečkim ljudstvom se je posrečilo Ljeningu doseči kompromis med zapadnjaki in slavjanofili in podeliti proletarskemu gibanju močno kmečko - nacionalno smer. Od sedaj dalje naj bi ne bil komunistični nauk nič več zadeva mestnega proletarijata, temveč naj bi postal zadeva vsega naroda.

POUK SLOVANSKIH JEZIKOV NA SREDNJIH ŠOLAH.

Stopili bomo kmalu v deseto leto svobodnega državnega življenja in vendar še ni rešeno vprašanje, ki se nam je v začetku zdelo tako lahko in naravno: t. j. pouk slovanskih jezikov na naših srednjih šolah. Češkoslovaški prosvetni minister M. Hodža, rodom Slovak, je končno prekinil naše »kinkanje« z odločno potezo: določil je 22 slavistov profesorjev, ki obvladajo ruščino in srbohrvaščino za inštruktorje, da poskrbe vsak v svojem krogu za to, da bodo profesorji, ki poučujejo češčino oziroma slovaščino, zmožni čitati pravilno ruske in srbohrvaške tekste. Do velike noči morajo inštruktorji izvršiti svoje delo: med tem se bodo pripravile učne knjige in sicer tako, da se bodo poleg češčine in slovaščine čitali od I. razreda tudi kratki ruski oz. srbohrvaški odstavki, izbrani in natisnjeni s pojasnili in opombami v posebnih knjižicah, s čimer si bo vsak dijak osvo-

jil vsaj malo pojma o sorodnih slovanskih jezikih. Gre pred vsem za pasivno znanje, vse drugo se prepusti dijakovi lastni inicijativi. Ruščina in srbohrvaščina ne bosta posebna učna predmeta, ampak bistven del pouka v narodnem jeziku.

Tako je dr. Hodža presekal ta gordijski voz, ki smo ga doslej ogledovali od vseh strani in premišljevali njegovo skrivnost. Njegova odločitev pomeni velik korak naprej. Uničil je dvoje glavnih izgovorov, ki so jih navajali strogi pedagogi: 1. da je mladina že preobremenjena s poukom in da torej ne kaže uvajati novih učnih predmetov, 2. da ni za ta pouk dovolj učnih sil na razpolago. Novi načrt se postavlja na stališče, da je treba v slovanskih šolah razširiti obzorje po slovanskem svetu, kar se da doseči s tem, da se poleg domačega jezika budi zanimanje za druge jezike, pred vsem za one, ki so najbližji in najvažnejši. Praktične učne knjige naj omogočijo, da se to izvrši na najlažji način. Poleg čitanke za prvi razred srednje šole bo imel češko-slovaški študent ruski oziroma srbohrvaški abecednik. V drugi šoli se k temu prida začetnica oz. nekako prvo berilo s kratkimi pesnimi, basnimi, zgodbami etc. V tretji in četrti šoli se bodo čitali kratki odstavki iz povesti, pesmi itd.

Z lastno pridnostjo si že v tej dobi lahko pridobi učenec toliko znanja, da more čitati tudi daljše stvari, za kar naj poskrbe založništva s primernimi izdajami knjig. — Na višji gimnaziji bo omogočeno gojiti oba jezika vzporedno s češkim in slovaškim in v tem smislu se bo podajala tudi literarna zgodovina.

Medtem bo na univerzah vzrasla že nova proforska generacija, ki bo pripravljena za pouk na tej širši slovanski podlagi. Uspeh, ki ga pričakuje minister, bo ta, da bo vsaj en del češkoslovaških srednješolcev — in sicer boljši del, — obvladal pasivno dva slov. jezika, da bo znal vsak čitati cirilico in si izpopolnil to znanje po lastni pridnosti in izvednosti.

Zanimivo je, da je n. pr. pri nas že prof. Janežič v »Slov. Glasniku« prinašal kratke tekste iz slovanskih jezikov in s tem otvoril nekako javno šolo za našo inteligenco. Priznati se mora, da se je naša predvojna dijaška generacija mnogo učila slovanskih jezikov in obvladala posebno ruščino in češčino. Po vojni se je opetovano reševalo vprašanje, kako bi se uredil pouk v teh dveh jezikih v naših srednjih šolah. D. Hodža je pokazal pot. Vprašanje je, kaj bomo storili sedaj. Načrtov in sklepov je bilo že dovolj in preveč. Pribičević in Radič sta se kot ministrá prosvete zavzemala za to reformo, a do dejanj se nista povspela. Najbrže se tudi naš sedanji prosvetni minister ne bo spomnil na neko »kulturno konvencijo«, o kateri se je mnogo pisalo in govorilo. Na srečo se mladina sama udeležuje raznih krožkov in s tem nadomesti, česar ji ne da šola.

RADIO-AMATER

Z današnje številko otvarjamo v »Življenju in svetu« rubriko »Radio-amater«, ki jo je doslej prinašalo »Jutro«. Skušali bomo to čez dalje bolj važno rubriko kolikor moči izpopolniti, tako da bo naš radio-amater poučen o vseh novih pojavih v praksi in teoriji radia. To je tem pomembnejše, ker se bliža otvoritev domače oddajne postaje v Domžalah, ki bo pošiljala zvok naše domače besede, pesmi in godbe daleč preko meja ožje slovenske domovine.

Elektronka v radiotehniki.

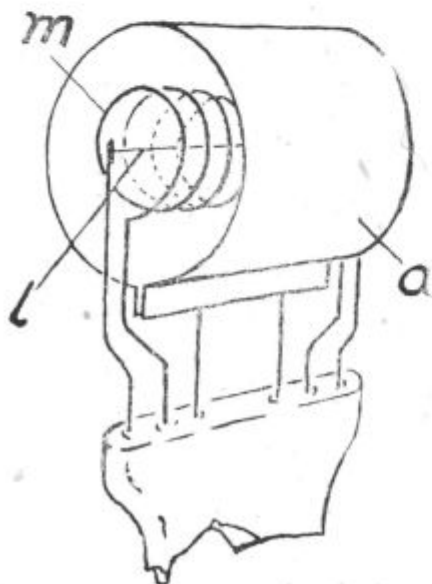
V radiotehniki spada med najvažnejše dele elektronka, ki opravlja vse najfinije in najzaprtejšje funkcije. Šele po njeni iznajdbi se je mogla razviti radiotehnika in posredno z njo ves brezžični promet do današnje popolnosti in obsega. V njem je povzročila elektronka celo revolucijo, tako na oddaji kakor tudi na prejemni strani. Spodkopala je temelje stariim radio telegrafskim oddajnim postajam na iskre, katerih število naglo pada; na drugi strani pa je spet položila temelj radiofoniji, ki pred njo nikakor ne bi mogla obstojati, vsaj v sedanji obliki in sedanjem obsegu ne. Res je, da so se dali že pred oddajnimi postajami na elektronke proizvajati nedvoumni elektromagnetni valovi, ki so potrebni za prenos zvokov v daljavo. Poulsenov generator na obločico je obetal, da izpolni vse

zahteve v tem pogledu. Toda z leti se je pokazalo, da ne izžarja energije dovolj enakomerno in da visokofrekvenčni toki, ki jih proizvaia, preradi izpreminjajo frekvenco. Ta dva nedostatka, ki jih je na radiotelegrafskih postajah mogoče zamenariti, bi pa privedla radiofonijo v popoln kaos; seveda je vprašanje, ali bi se le-ta sploh mogla povzpeti na današnje višino. Sigurno pa bi jo pri današnjem stanju potisnila na čisto lokalni pomen. Šele elektronka je ustvarila tip moderne radiofonske oddajne postaje, ki v zvezi z največjšimi pridobitvami radiotehnike, kakor je n. pr. ustaljen'e valovne dolžine s pomočjo kremenjakovega kristala, ustreza najtežjim zahtevam, ki jih stavi na moderno postajo pomanjkanje razpoložljivih valovnih dolžin.

V celotnem brezžičnem prometu poznamo, oziroma bomo v kratkem poznali le dva vira visokofrekvenčnih izmeničnih tokov in posredno elektromagnetnih valov: to sta elektronka in visokofrekvenčni stroji ali generatorji. Dočim gospodarji prva v manjših radiotelegrafskih postajah in v vseh radiofonskih oddajnih postajah, pa brne v orjaških radiotelegrafskih postajah z nebatičnimi jeklenimi stolpi skoro izključno le visokofrekvenčni generatorji.

Te postaje, ki služijo prekomorskemu brzojavnemu prometu, oddajajo na tako dolgih valovih, ki dosežejo do 28 km dolžine. Frekvence tokov, ki proizvajajo te valove, so razmeroma nizke, zato se da do proizvajati z visokofrekvenčnimi generatorji dovolj ekonomično. Toda celoten učinek postaje na dolge valove je slab. Treba je oddajati z ogromnimi energijami (do 1000 k. s.), da doseže postaja tudi najoddaljenejšo prejemno postajo, ki je mogoča na naši zemlji, t. j. da mora predati brzojavko tudi antipodom, če je treba.

Med elektronko in visokofrekvenčnim generatorjem se zadnja leta bje huj boj za nadvlado v brezžičnem prometu. V najnovjšem času je poseglo vmes važno odkritje, ki bo odločilo ta boj skoro gotovo v korist elektronke. V mislih imamo odkritje, da so za premostitev velikih razdalj najsposobnejši jako kratki elektromagnetni valovi od 20 do 50 m. To in pa dejstvo, da se na teh valovih z 10krat manjšo energijo in v 10krat krajšem času lahko obvlada enako velik promet kot s postajami na dolge valove, bo v dozdrednem času povzročilo, da se bodo velike radiotelegrafske postaje za prekomorski promet preselile v območje kratkih valov, kar se tudi že danes opaža. S tem preokretom pa bo položen tudi temelj cenenuemu prekomorskemu telefonskemu prometu, ki bi sicer ostal omejen na par mednarodnih Krezov. S tem preokretom bo izgubil visokofrekvenčni generator svoj delokrog in v radiu bo neomejno

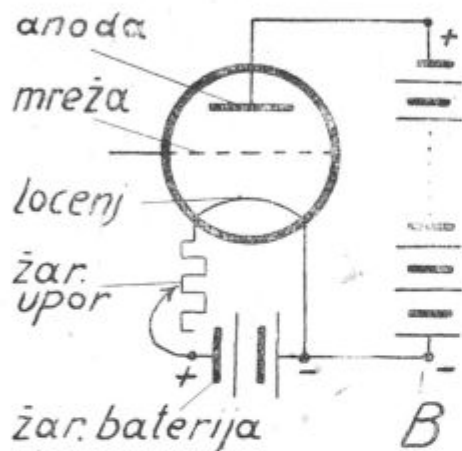

Št. 1.

zavladala elektronka. Toliko o elektroniki na oddajni strani.

Njen pomen na prejemni strani pa je še večji. V današnjih razmerah se postaje, ki so oddaljene od nas preko 50 km, skoro ne dajo sprejemati brez elektronk; če vpoštevamo povprečne prilike, seveda. Za zvočnik pa je treba elektronke že tudi pri sprejemanju lokalne oddajne postaje. Za radio - amaterja je torej elektronka del, ki se mu ne more izogniti, zato je zanj izredno važno, da natančno pozna njeno delovanje.

Slika 1. predstavlja notranje dele elektronke. To so *anoda a mreža m* in *katoda*, oziroma žarilni ločenj 1. Na sliki 2. je narisana elektronka shematično.

Št. 2.

Med anodo in katodo je vklopljena baterija *B*, ki ji pravimo anodna baterija. Obstoja iz večjega števila zaporedno staknjenih suhih galvanjskih členov, včasih tudi iz skupine žepnih baterij ali pa majhnih akumulatorjev. V praktični uporabi imajo anodne baterije napetost v mejah od 50 do 150 voltov. Pozitivni pol anodne baterije je priključen na anodo, negativni pol pa na katodo, tako da je med tema celotna napetost anodne baterije, ki jo imenujemo *anodna napetost*. Med oba konca žarilnega ločnja je vklopljena še ena baterija z napetostjo 2. in 4. voltov. Tok iz te baterije teče od pozitivnega pola skozi *žarilni upor*, s katerim se da uravnati njegova jakost in skozi žarilni ločenj nazaj v baterijo. Tok žarilni ločenj ali katodo segreje in razžari, zato ga imenujemo *žarilni tok* in baterijo *žarilno baterijo*. Napetost, ki jo ta baterija pritisne na konca žarilnega ločnja, pa imenujemo *žarilno napetost*. Toplota povzroča, da začno atomi in molekule kovinskih oksidov, s katerimi je običajno prevlečen ločenj, močno nihati in sicer tem močneje, čim višja je temperatura, torej čim jačji je žarilni tok. Med nihanjem zadevajo atomi z veliko silo drug ob drugega in si zato medsebojno izbijajo elektrone od jeter. Izbiti elektroni v ogromnih množinah odleta-

vajo iz žarilnega ločnja, se nabirajo v njegovi neposredni bližini in tvorijo tam nekako prosto množino negativne elektrike, ki jo imenujemo *prostorski naboj*.

Iz prostorskega naboja lete elektroni na anodo, kajti ta je po anodni bateriji močno pozitivno električna, zato negativne električne elektrone privlači. Iz katode na anodo leteči elektroni tvorijo elektronski tok, ki se razlikuje od pojma običajnega toka le v toliko, da ne teče ves čas skozi provodnike, marveč deloma tudi skozi prazen prostor med katodo in anodo. Ta elektronski tok imenujemo *anodni tok*. Njegova pot gre od negativnega pola anodne baterije na katodo, od tod na anodo in pri pozitivnem polu v anodno baterijo nazaj; torej sklenjen krogotok.

Ker nastane anodni tok zaradi privlačne sile anode na proste elektrone okrog ločnja, je gotovo, da bo njegova jakost tem večja, čim večja je privlačnost, to je čim višja bo anodna napetost. Z zviševanjem slednje narašča tudi anodni tok. To naraščanje pa ne gre čez vsako mejo. Pomisliti moramo, da izmetava žarilni ločenj pri neki temperaturi določeno množino elektronov, ki se zveča, le tedaj če zvišamo ločenju temperaturo, to je če poženemo skozenj jačji žarilni tok. Toda tudi jakost tega toka ne sme prekoračiti neke meje, ki je določena s snovjo in z velikostjo ločnja. Vsaka elektronka prenese le neki maksimalen žarilni tok in vsakršno prekoračenje njegove jakosti bi ločenju močno škodovalo. Če pa največjemu žarilnemu toku zvišamo anodno napetost, narašča spočetka tudi tok in sicer premo sorazmerno. To se pravi: če napetost podvojimo, postane tudi anodni tok dvakrat jačši; z razmeroma izdatnim stopnjevanjem napetosti narašča tok le še v majhnih izmerah, dokler pri neki napetosti anodni tok sploh več ne poraste. Ta skrajna napetost, ki se imenuje *napetost nasičenosti*, je pač tolikšna, da sproti pritegne vse elektrone, ki jih ločenj izmetava. Prostorski naboj, ki je pri nižjih anodnih napetostih oviral, da bi mogel ločenj izmetavati tolikšno množino elektronov, ki odgovarjajo njegovi temperaturi, se pri napetostni nasičenosti ne more več tvoriti. Vsi elektroni lete na anodo neposredno iz žarilnega ločnja, več jih ta ne izmetava, zato tudi anodni tok ne more biti še večji, četudi bi zvečavali anodno napetost visoko preko meje nasičenosti. Ta največji anodni tok imenujemo *tok nasičenosti*. Ima za vsako elektrono neko natančno določeno jakost.

Iz tega razmotrivanja si moramo pred vsem zapomniti, da se da *spreminjati jakost anodnega toka s spreminjanjem anodne napetosti in da se vrši spreminjanje premo sorazmerno, dokler ostanemo z anodno napetostjo v nekih določenih mejah*.

Poleg anode pa vpliva na anodni tok v elektroniki tudi mreža, saj morajo elektroni na poti iz katode na anodo skozi njene zanke.

P. V. B.

Francoščina za samouke.

Metoda jezikovnega pouka na praktični podlagi.

36

Je suis certain³⁴ que le vote n'aujourd'hui causera³⁵ une profonde³⁶ émotion³⁷ dans ma patrie³⁸ qui, ayant connu³⁹ toutes les épreuves⁴⁰ et toutes les horreurs⁴¹ de la guerre⁴², est d'autant plus³ résolument⁴⁴ attachée⁴⁵ à la Société des Nations¹, gardienne⁴⁶ de la paix⁴⁷ et de la civilisation⁴⁸.

Je suis particulièrement⁴⁹ fier⁵⁰ de présider⁵¹ cette septième session⁵². La tâche⁵³ qui s'offre⁵⁴ à elle marquera⁵⁵ notre histoire⁵⁶ d'une empreinte⁵⁷ mémorable⁵⁸. En dépit⁵⁹ des difficultés⁶⁰ qu'elle vient de traverser⁶¹, la Société des Nations sortira⁶² de cette Assemblée plus forte⁶³ qu'elle ne l'a jamais été⁶⁴.

Nous avons l'espoir⁶⁵ que les nuages⁶⁶ qui ont assombri⁶⁷ ces derniers mois, notre horizon⁶⁸ se dissiperont⁶⁹. La présence⁷⁰ imminente⁷¹ d'un grand peuple⁷² de plus⁷³ parmi nous⁷⁴ doit nous donner pleine⁷⁵ confiance⁷⁶. Un nouvel hôte⁷⁷ va⁷⁸ entrer⁷⁹ dans notre maison⁸⁰. En lui souhaitant⁸¹ de main⁸² la bienvenue⁸³, nous aurons tous la conviction⁸⁴ que ceux⁸⁵ de nos amis⁸⁶ qui manqueront⁸⁷ à cette grande journée⁸⁸ nous revien-
tront⁸⁹ bientôt⁹⁰ (**). L'acte⁹¹ solennel⁹² qui s'accomplira⁹³ dans cette enceinte⁹⁴ ici que quelques jours⁹⁵, aura certainement⁹⁶ un vaste⁹⁷ retentissement⁹⁸ dans le monde⁹⁹.

Pendant les sept années de son existence¹⁰⁰, la Société des Nations a déjà¹⁰¹ rendu¹⁰² d'éminents¹⁰³ services¹⁰⁴ à l'humanité¹⁰⁵ éprouvée¹⁰⁶ par la guerre¹².

Elle s'apprête¹⁰⁷ à lui¹⁰⁸ en¹⁰⁹ rendre¹⁰² de nouveaux¹⁰⁹. Mais, indépendamment¹¹⁰ de la bienfaitante¹¹¹ action¹¹² qu'elle exerce¹¹³ directement¹¹⁴, son existence¹¹⁰ à elle seule¹¹⁵ suffit¹¹⁶ à faire rayonner¹¹⁷ parmi¹¹⁸ les peuples⁷²

un esprit¹¹⁸ nouveau, inconnu¹¹⁹ jusqu'ici¹²⁰.

(Journal¹²¹ de la septième Assemblée de la Société des Nations, Genève; N° 2. — Mardi 7 Septembre 1926.)

34 (sirtʃ)	gotov; prepričan
35 (kozra)	bo povzročil
causer (koze)	povzročiti
36 (prɔfɔ̃d) ž.	m. profod (rɔfɔ̃) globok
37 (emɔsjɔ̃) ž.	razburjenje; [duševni] utis
38 (patri)	domovina
39 (sjɛ-kɔnɔ)	spoznavši
connaître (kɔn:tr)	spoznati
40 (epɔrɔv)	poskušna; preizkušnja
41 (le-zɔ:ɔer) ž.	grozote, strahote
42 (gɛr)	vojska, vojna
43 (dɔtʃ-plɥ)	tembolj
44 (rezɔljɔ̃ ɛ)	odločno
résolu, -e	odločen, -a
45 (ataʃe)	navezana, vdana
attacher	privezati prikleniti
46 (gardjɛn)	varuhinja
le gardien (gardjɛ̃)	stražnik, čuvaj
47 (pɛ)	mir
48 (sivilizasiɔ̃)	civilizacija, omika
49 (partiküljɛrmɔ)	posebno
particulier, -ière	poseben, -na
50 (fjɛr)	ponosen
ž. fière (fjɛr)	
51 (prezide)	predsedovati
52 (sesiɔ̃)	zasedanje
53 (taʃ)	naloga, posel
54 (sofr)	se stavlja, se nudi
offrir	[po]nuditi
55 (markra)	bo zaznamoval
marquer	zaznamovati; značiti
56 (nɔt-ristwar)	našo zgodovino
57 (ɛprɛ̃t)	odtis, znak
58 (memɔrabl) m. ž.	znamenit, spomina vreden
59 (ɛ-depi)	kljub
60 (difikülte) ž.	težave
61 (trav rse)	prekoračiti, presta i
62 (sortir)	ven iti, iziti
63 (fort, -e)	močan, jak
64 (kal-na-la-žam-zete)	kot ni nikoli bila, kakor je sploh kdaj bila
65 (laspwar) m.	upanje
66 (nɥaʒ) m.	oblaki
67 (ɔ̃ tasɔ̃brl)	so zatemnili
assombrir	, atemnti
68 (ɔriɛf) m.	obzorje
69 (sɔ-uisiprɛ̃)	se bodo razpršili
dissiper	raztresti, razpršiti
70 (prezɛs)	p. isotn. st.
71 (imminɔt)	bližnja;
m. imminent (imminɔ)	narod
72 (pœpl)	narod
73 (dɔ-plɥ)	več; še enega, enega več
74 (parmi-nu)	med nami

*) Na naslednji seji so namreč sprejeli Nemčijo v Društvo narodov.

***) V mislih ima Š. anijo, ki je izstopila iz Društva narodov.

75 (pl:n)	poina
m. olein (plj)	
76 (kōfjās)	zaupanje
77 (ot)	gost *
78 (va)	gre
aller	iti
79 (ātre)	vstopiti
78 :9	bo vstop l
80 (m:zō) ž.	hiša
81 (x-lūj swētā)	želeč mu
souhaiter (swete)	voščiti, želeči
82 (dāmj)	juti
83 (bjjvānti)	dobročlost, pr ja en
84 (kōvīksjō)	prepri'anje [sprejem
85 (sō)	oni, tisti
86 (am)	prijatelji
87 (mākrō)	bodo man kati
manquer (m:ke)	manikati
88 (žurne) ž.	dan
89 (u-rāvjjdrō)	se nam bodo vrnili
revenir (ravnir)	vrniti se
90 (bjjto)	kmalu
91 (lakt) m.	čin, dejan e, akt
92 (solānl)	slovesen, svečan
z. solennelle	
93 (sakōplira)	se bo izvrši
accomplir	izvši ti
94 (zšjt)	[ogr:jen] prostor
95 (disi t:ika-žur)	od tu v nekaj dneih; črez nekaj dni
96 (s rtāme)	gotovo; prim. 34
97 (vast) m. ž	pro-tran širen
98 (rētā:ismā) m.	odmev, od ek
99 (mōdi)	svet
100 (sgzistōs) ž.	obstoj
101 (d.ža)	že
102 (rādū)	naspra. il, -a
rendre (rādr)	vrn i; n:rediti
103 (eminā)	vzvišen, odličen
104 (s:rvis) m.	usluga
105 (lūmanite) ž.	človeštvo
106 (epruve)	preizkušena
107 (saprēt)	se pripravlja
apprēter (apr:te)	pripravljati
108 (alūi)	njej, niemu; prim 39
[se nanaš] na l'humanité]	
109 (ā... dā-nuvo)	od njih
[namr:č: od us ug]	nove
110 (jdepādāmā)	neodvisno
indépendant, -e	neodvisen
111 (bjjzāt)	dobročloa
112 (aksjō) z.	delova; je
113 (sgz:rs)	vrši
exercer (sgz:rs)	vezbati; vršiti
114 (d r:ktmā)	na avnost
115 (a-el-sœl)	že sama ob sebi
116 (sūfi)	zadostuje
suffire	zadostovati
117 (ō:ir-rjōne)	napraviti blesteti; da raz-
118 (ō n:spri)	duh [širja
119 (jkkōnū)	neznan
120 (žūs:isi)	do tu; do sedaj, doslej
121 (žurnal) m	dnevnik.

— Hyppolite¹, tu es un cancre²! Tu n'as pas eu de prix³ cette année!

— J'⁴ne te comprends⁵ pas, papa! Tu m'as pourtant⁶ dit⁷ souven⁸ que le vra⁹ mérite¹⁰ n'a pas de prix³!

1 (ipolit)	[ime]
2 (kākri)	morski rak; lenuh
3 (pri) m.	cena, [šolsko] davilo, na- grada
4 skrajšano iz: je	[domača govornica]
5 (kō:raž)	razumem
comprendre (kō:prādr)	razumeti
6 (purtā)	vendar
7 (di)	rekel
d re	reči
8 (suvz)	rogosto
9 (vri)	resničen, pravi
10 (merit)	zasluga.

